

פרשת ויגש

מה בפרשה: סיכום מתומצת של פרשת השבוע

רגע השיא הגיע... יוסף מסיר את ה"מסכה" מעל פניו ומתגלה לאחיו • "אני יוסף, העוד אבי חי..."??

תחילת הפרשה מהווה המשך למאורעות שהתחוללו בפרשה הקודמת. יוסף, המשנה למלך מצרים ומי שבידו המפתח לכל אוצרות המזון, "זועם" (למראית עין) על גניבת גביע הכסף שלו. לאחר שזה נמצא בשקו של בנימין הקטן פוסק המושל: "האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי לעבד..."

האחים המומים. העונש היה כבד מנשוא, שהרי הבטיחו ליעקב אביהם - כשמאן לשלוח את בנו למצרים - כי ישיבו אותו בכל מחיר.

נאומו של יהודה

מי שהבטיח לאביו לשמור על בנימין: "אנוכי אערבנו מידי תבקשנו, אם לא הביאותיו אליך... וחטאתי לך כל הימים", נוטל יהודה את היוזמה ופותח בנאום ארוך בנסיון לבקוע את מעטה הקשיחות של המושל ולמצוא מסילות לליבו. הוא מתחיל בסיפור השתלשלות המאורעות, למן הרגע שפגשו בו לראשונה. הוא מספר למשנה למלך, שהוא למעשה אחיו יוסף, על חשדותיו ודרישתו להביא את האח הקטן, ולעומת זאת על חששו של אביהם הזקן לשלוח את בן זקוניו. הוא ממשיך במה שעלול לקרות עתה, אם יחזרו ללא האח הצעיר; אביהם, שעדיין מתאבל על בנו יוסף שנעלם, יחלה עוד יותר בראותו כי בנה השני של רחל לא חזר לביתו והדבר יסכן את חייו. בסיום דבריו מציע יהודה: "ישב נא עבדך (יהודה) תחת הנער, עבד לאדוני, והנער יעלה עם אחיו".

יוסף נגלה לאחיו

רגע השיא הגיע... - "ולא יכול יוסף להתאפק לכל הניצבים עליו". יוסף מסיר את ה"מסכה" מעל פניו ומתגלה לאחיו. כדי שאלה לא יתביישו בפני המצריים שעמדו סביבו, קרא: "הוציאו כל איש מעלי,!" כשנשארו לבדם פנה אליהם ואמר: "אני יוסף, העוד אבי חי..."?

נשמתם של האחים כמעט פרח... - "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו". יוסף, שראה כי אחיו מלאים בוושה וחרטה על מעשי העבר, מרגיע אותם ומדגיש כי לא הם "אשמים" בירידתו למצרים, "כי למחיה שלחני אלוקים לפניכם"; כל שהותו של יוסף בארץ מצרים היתה כדי שיוכל לספק מזון למשפחתו בימי הרעב. עתה, מזמין יוסף את אביו וכל משפחתו לשבת עמו במצרים ולהנות ממעמדו הבכיר ויכולתו לספק להם מזון בשפע, במשך כל חמש שנות הרעב שעדיין נותרו. גם פרעה מצטרף לקריאתו של יוסף ואף שולח ליעקב עגלות עמוסות מכל טוב ארץ מצרים.

בני ישראל באים למצרים

האחים חוזרים לבית אביהם כשבשורה בפיהם; "...עוד יוסף חי, וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים...". בתחילה לא האמין להם יעקב, אך מראה העגלות, הטעונות בכל טוב, שכנע אותו בצדקת דבריהם. "ויאמר ישראל (יעקב) אלכה ואראנו בטרם אמות". מצד אחד רצון עז מפעם ביעקב לראות את בנו האבוד, אך לאידך, חש הוא בצער רב בעוזבו את ארץ אבותיו. להסיר ספק מליבו נגלה אליו האלוקים במראה הלילה ומחזקו: "אל תירא מרדה מצריימה כי לגוי (עם) גדול אשימך שם". יעקב ומשפחתו מגיעים למצרים ומתיישבים בארץ גושן. שם פוגש יעקב את בנו האהוב אשר נופל על צוואר אביו בבכי.

פרשת ויגש

פגישה עם פרעה

האחים היו אמורים להפגש עם פרעה מלך מצרים. לפני כן תידרך אותם יוסף: "ואמרתם אנשי מקנה (רועי צאן) היו עבדיך מנעורינו . . בעבור תשבו בארץ גושן כי תועבת מצרים כל רועה צאן". ואכן כך היה, מששמע פרעה שעיסוקם הוא רעיית הצאן הציע ליוסף כי יישב את משפחתו בארץ גושן, הטובה למרעה ורחוקה מהמון העם שהצאן משמש גם כאלוהיו. לאחר מכן עורך יוסף פגישת הכרות בין אביו למלך. בסיומה מברך יעקב את פרעה שבכל פעם שיגש אל הנילוס יעלו מימיו לקראתו וישקו את ארצו.

רעב כבד במצרים

גם במצרים, שהתכוונה מראש לימי הרעב, המצב מחמיר מיום ליום. לאנשים אין יותר כסף - "ויתום (נגמר) הכסף בארץ מצרים". "הבה לנו לחם", זועק ההמון המצרי לעבר יוסף, "ולמה נמות נגדך...". יוסף מציע להם את התבואה תמורת עדרי הבקר והצאן שלהם, ומשגם אלה נגמרו מוכרים המצריים את אדמותיהם. בצורה זו "ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה...". חוץ מאדמת הכמרים, כוהני מצרים, שהיו מקבלים את כל צורכיהם מפרעה ולכן לא היו זקוקים למכור את אדמתם.

ההתאוששות

למרות שעל פי פתרון חלומותיו של פרעה עתידות היו להיות שבע שנות רעב ועדין נותרו כשלוש שנים, החלה הארץ לתת את יבולה בזכות צדקתו של יעקב. אולם היות וכל האדמות נקנו על ידי יוסף ונמצאו ברשותו של פרעה הואיל ויוסף לתת למצריים זרעים כדי לזרוע את שדותיהם, בתנאי שחמישית מהיבול תינתן לבית המלוכה והשאר יהיה למחייתם.

ומה התפתח בנתיים במחנה ישראל- ? "וישב ישראל בארץ מצרים, בארץ גושן, ויאחזו בה ויפרו וירבו מאוד". בני-ישראל בנו במקומותיהם בתי מדרשות ובתי מגורים, זרעו שדות ונטעו כרמים וראו ברכה יותר מן המצריים הם היו פרים ורבים שם שלא כדרך העולם.

מבט על הפרשה

סיפורו של יוסף שהביא אותו להחזיק כעת בתפקיד שליט מצרים, המשביר לכל הארץ, החל בפרשת וישב, כאשר התורה מתארת (תחילת פרק ל"ז) ש"ישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים".

מייד במקום, עוד לפני שיוסף מספר את חלומותיו, מתגלית שנאת האחים אליו עד שהתורה אומרת "ולא יכלו דברו לשלום" (בראשית ל"ז, ד').

רש"י במקום מסביר: "מתוך גנותם למדנו שבחם - שלא דברו אחת בפה ואחת בלב". כלומר פשוטו של מקרא עפ"י רש"י הוא שאותה שנאה שרחשו האחים ליוסף גרמה לַבְּתָק בין האחים ליוסף אפילו בדיבור.

גם פירושו של הספורנו מחדד ומבהיר את עניין "חסימת ערוצי התקשורת" במסגרת הסכסוך של האחים עם יוסף: "אף על פי שהיו צריכים לדבר עמו בעניין הנהגת הבית ומרעה הצאן, בהיותו מנהיג במצוות אביו, לא יכלו לדבר עמו לשלום ורעות כמנהג אחים". וכאשר יוסף התחיל לספר את החלומות לאביו ולאחים, השנאה רק גברה: "ויחלום יוסף חלום ויגד לאחיו, ויוסיפו עוד שנאו אותו". ממשיך רבי עובדיה ספורנו בפירושו ואומר שגם כאן האָשֶׁם הוא בחסימה התקשורתית, באי-יכולת האחים לדבר עם יוסף: "כי התחיל לדבר עמהם במקום שהם לא רצו לדבר עמו. ולפי ששנאה זו הייתה בלב, לא הרגיש בה יוסף".

פרשת יגש

אפשר להבין בדברי הספורנו שהאחים נמנעו מלבטא את קנאתם וכעסם כלפי יוסף, אלא שמרו זאת בלב. בשל הַנֶּתֶק הזה, לא הרגיש יוסף בשנאת האחים והמשיך לספר את החלומות, השנאה שהייתה אצורה אצל האחים התפרצה לבסוף וכמעט שרצחו את יוסף. מעניין לשים לב שגם בחלומות עצמם ישנה הדרגתיות: החלום הראשון הוא על שנים-עשר האחים שנמצאים יחד בשדה ומאלמים אלומות. כאשר מבין כל האלומות כמה אלומתו של יוסף ויתר האלומות משתחוות אליה לאחר שניצבה. לעומת זאת, בחלום השני ישנם שמש וירח, אך רק אחד עשר כוכבים. אין המדובר בחלום שבו מבין שנים-עשר הכוכבים זז כוכב אחד למרכז והאחרים משתחווים לו, אלא השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים - לי, ליוסף עצמו.

כאשר סיפר על כך יוסף לאחים - "ויוסיפו עוד שנוא אותו" וגם תגובתו של יעקב היא נזיפה ביוסף: "ויגער בו אביו, ויאמר מה החלום הזה אשר חלמת...?" גם כאשר רואה יעקב סימן בדבר, הוא שומר זאת בליבו ולא אומר על כך מאומה: "ואביו שמר את הדבר". האם יתכן שבעיית התקשורת לא הייתה רק מצד האחים? האם נאמר שבשל אטימות מסוימת מצד יוסף הוא לא חש בשנאה שרחשו כלפיו? בפגישתם הראשונה לאחר שנים של ניתוק, מכיר יוסף את האחים, מתנכר אליהם ומדבר איתם קשות: "וירא יוסף את אחיו, ויכירם, ויתנכר אליהם וידבר איתם קשות ויאמר אליהם: מאין באתם? ויאמרו: מארץ כנען לשבור אוכל. ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו" (בראשית מ"ב, ז'-ח'). על פניו נראה שעל אף היעדרותו במשך שנים, יוסף אשר מכיר ויודע שאלו הם אחיו, אשר אינם מזוהים אותו, ממשיך במה שנראה לנו על סמך מה שראינו לעיל כ"אטימות רגשית" כלפיהם.

על מנת לחדד את השאלה בעניין המהלך שמוביל יוסף ביחסו הנוקשה לאחים, ננסה להבין תחילה מדוע אומרת התורה פעמיים שיוסף הכיר את אחיו: "וירא יוסף את אחיו ויכירם... ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו". מסביר ר' לוי במדרש רבה לפרשתנו (צ"א, ז'): "בשעה שנפלו בידו ויכר יוסף את אחיו בשעה שנפל בידו והם לא הכירוהו". כלומר, כוונת התורה בפעם השנייה שמוזכר שיוסף מכיר את אחיו היא לא לציין את העובדה שהכירם, אלא על מנת להדגיש את היחס שבו נוקט יוסף כלפי האחים כעת, כאשר הכוח בידו, כנגד יחס האחים אליו בזמן שמכרו אותו כאשר הכוח היה בידם. אמנם חוסר התקשורת שבין יוסף והאחים תופס מקום מרכזי, ואולם לא באטימות רגשית מדובר. ידועים ההסברים השונים בחז"ל ובמפרשים שיוסף רצה להביא את האחים לתשובה אמיתית ואת חלומותיו להתקיים. לצורך כך הוא גולל מהלך כזה שהחל ברגע שבו זיהה אותם ומייד דיבר אליהם קשות. את שמעון אסר רק לעיניהם וכד', את הגביע הטמין באמתחת בנימין לראות האם יתנכרו אליו האחים כשם שעשו ליוסף, או שמא חזרו בתשובה ויעמדו לצידו. רבים מהמפרשים מסבירים את שרשרת העניינים בכיוון כזה או דומה, אולם ברצוני להציע הסבר מעט נועז ששמעתי מגיסי - ר' צבי ריינשטיין ואלמלא הוא ואלמלא נסמכו הדברים על המובא במדרש חז"ל בתנחומא (פרשת מקץ סימן י'), קשה היה להביא את הדברים.

פרשתנו פותחת בכך שיהודה ניגש אל יוסף "ויאמר בי אדוני" - לראשונה "פורק" אחד מהאחים את המתח הנורא שהצטבר והיה אצור בליבו במשך שנים, מאז ש"לא יכלו דברו לשלום". כל השיחות והדיבורים שקיימו האחים עם יוסף עד עתה, היו "רשמיות" בלבד, כמעט "טכניות": בתקופה שלפני מכירת יוסף ראינו בספורנו שלא דיברו עימו אפילו בעניין הנהגת הבית ומרעה הצאן, וודאי שלא דיבורי רעות כמנהג אחים. כעת, כאשר הגיעו האחים למצרים והובאו לפני יוסף באשמת ריגול, השיחה ביניהם נסובה גם היא לכאורה רק על אותם עניינים "טכניים": כן מרגלים, או לא מרגלים. אלא שיוסף במעמדו החזק כשליט מצרים, מדבר אליהם נוקשות על מנת לברר עניין מסוים, שקשור ביחסם אליו, ובעיקר ביחסו של אביו.

שואלים כמעט כל המפרשים, מדוע במשך כל אותן השנים שיוסף נעדר, אך למעשה היה במצריים, מדוע

פרשת ויגש

לא יצר קשר עם משפחתו ועם אביו? הבנת המהלך שבו נוקט יוסף בהתנכרותו לאחים עשוי לתת תשובה גם לשאלה זו. יוסף הוטרד מאוד מכך שאף לא אחד מבין האחים, ולמעשה מכל משפחתו ואף לא אביו, אינו מגלה דאגה לשלום הבן הנעדר. הרי האחים יודעים שמכרוהו לשיירה היורדת למצריים, מדוע הם לא יצאו אחריו בחיפושים? בכל דבריו עם האחים מנסה יוסף לקבל תשובה לתהייה זו, ועל כן הוא שואל גם לשלום אביו ומתעניין באחיו הקטן בנימין. כל נסיונותיו לקבל תשובה או רמז נתקלים עד כה, עד שניגש אליו יהודה, בתשובה שהאח - יוסף - מת.

כזכור, למכירת יוסף גרמה לא רק שנאת האחים. "ישראל אהב את יוסף מכל בניו" ובלב האחים קינן החשש שכשם שיצחק נבחר וישמעאל הורחק, כשם שיעקב נבחר ועשיו הורחק, גם יוסף הוא זה שנבחר, והם, האחים - יורחקו. החלומות שיוסף סיפר לאחיו "תרמו" לכך והוסיפו שמן למדורה, בהדרגתיות, כפי שראינו. אולם מאידך, גם ביוסף קינן חשש דומה. אם בכל אותן שנים איש לא חיפש אותו, איש לא שאל אליו, אפילו לא אביו - אולי דווקא יוסף זה שהורחק? וכאן התהיה הנועזת - אולי בעצם יעקב אביו היה שותף בעצה להיפטר מיוסף ולהשאיר את יתר האחים? זה מסביר מדוע יוסף לא יצר קשר במשך כל השנים.

יוסף הרי לא ידע על ההסבר "טרוף טורף". כעת, ניגש יהודה ופורק את כל אשר על ליבו "בי אדוני...". הוא מספר לשליט שעומד מולו, זה יוסף אך יהודה לא יודע זאת, את כל מה שקרה מנקודת מבטו. יוסף שומע את כל הסיפור שהוא כבר מכיר - עד לנקודה הקריטית - עד לנקודת ה"טרוף טורף". כעת מבין יוסף שאביו לא היה בעצה אחת עם האחים, כעת יוסף כבר לא יכול להתאפק יותר ומכיר את עצמו בפני האחים. זהו גם פשר ה"מכיר" השני שהיה נראה כפול בפסוק. ואכן הדבר הראשון שאומר יוסף לאחיו אחרי היוודעו אליהם "אני יוסף" הוא "העוד אבי חי"? כעת הכיר יוסף את האינטרס שהיה לאחים במכירתו, אך הבין גם שהאחים חזרו בתשובה, כאשר עמדו לצידו של בנימין. כעת גם, לנגד עיניו, החלומות שחלם - מתגשמים.

קצת גמטריות

פרק מ"ד פסוק י"ח

"וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי, יִדְּבָר נָא עִבְדְּךָ דְּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי, וְאֵל יִחַר אָפֶיךָ בְּעִבְדְּךָ כִּי כְמוֹן כְּפָרְעָה"

"בי אדני ידבר נא" = 344 בגימטריא = שמד.

שמד - ראשי תיבות: דיבור מונע שנאה.

יהודה דיבר דברים מועטים, דברי פיוס ובקשה היות ובנימין לא השתתף במכירת יוסף וידע יהודה שזו עלילת שווא.

פרק מ"ד פסוק כ'

"וַיֹּאמֶר אֵל אֲדֹנִי יֵשׁ לָנוּ אֵב זָקֵן וַיֵּלֶד זָקְנִים קָטָן"

"אב זקן וילד זקנים" = 417 בגימטריא = זית.

כמו הזית שהוא מובחר, כך היה יעקב אבינו שיצאו ממנו 12 שבטי ישראל.

"וילד זקנים" - זה בנימין שלא חטא כל ימיו והוא אחד מארבעה שלא היו צריכים למות.

פרק מ"ד פסוק כ"א

"וַתֹּאמֶר אֵל-עִבְדְּךָ הוֹרְדָּהּ אֵלַי וְאֶשְׁמָה עֵינִי עָלֶיהָ"

פרשת ויגש

"עיני עליו" = 256 בגימטריא = רון (שמחה). אומר יוסף, ואשימה עיני עליו, כשאראה את בנימין, אשמח.
רון = 256 בגימטריא = יעקב ובניו, כשיעקב ובניו נמצאים יחד אזי השמחה מושלמת.

פרק מ"ד פסוק ל"ג

"וְעַתָּה יֵשֶׁב-נָא עִבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעֱר-עֶבֶד לְאֹדְנִי וְהַנֶּעֱר יַעַל עִם-אָחִיו"

"יעל עם אחיו" = 245 בגימטריא = מהר. מהר- ראשי תיבות: מאביו הילד רחוק. יהודה ביקש מיוסף למהר לשלוח את בנימין יחד עם אחיו.

פרק מ"ד פסוק ל"ד

"כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהַנֶּעֱר אֵינּוּ אִתִּי כֹן אֶרְאֶה בְּרַע אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת-אָבִי"

"אראה ברע אשר"- ראשי תיבות: אבא, יעקב אבינו, אבי השבטים.
"אראה ברע אשר"- סופי אותיות: רעה. אם בנימין לא יחזור לאביו זאת בשורה רעה ליעקב אבינו.
ידוע הדבר שכל יהודי צריך לחשוב בליבו ולומר לעצמו: "כי איך אעלה (אח"כ) אל אבי (שבשמים)"

פרק מ"ה פסוק א'

"וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנֹּצְבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מַעְלִי וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהַתְנוּעַ יוֹסֵף אֶל אָחִיו"

"לכל הנצבים עליו"- לכל, ראשי תיבות: לכו כולכם לבחון.
"הנצבים"- ראשי תיבות: המצרים נכחו בעימות יוסף מנע צער (מאחיו, בכך שסילק את המצרים).
"מעלי"- ראשי תיבות: עומדים מולי לא יבושו. יוסף הצדיק סיכן את עצמו ונשאר עם אחיו לבדו בכדי שלא לביישם.

פרק מ"ה פסוק ב'

"וַיִּתֵּן אֶת קִלּוֹ בְּבִכִּי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה"

"בכי" = 32 בגימטריא = לב. לב- ראשי תיבות: לראות בצערם. יוסף ריחם על אחיו בליבו ולכן פרץ בבכי.
"בבכי"- ראשי תיבות: בראותו בצערם כאבם ידע.

פרק מ"ה פסוק ג'

"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחִיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אָבִי חַי; וְלֹא יָכֹלוּ אָחִיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפָּנָיו"

"נבהלו"- ראשי תיבות: נמכר לישמעאלים בעשרים הכסף וירד למצרים.
"מפניו"- ראשי תיבות: ומושל מצרים פני יוסף נראו.
"נבהלו מפניו" = 279 בגימטריא = אותיות עטר- עטר ראשי תיבות: עוון טינה רחוקה.
האחים נבהלו מפניו בגלל ששנאו אותו. "וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכֹלוּ דַּבָּרוֹ לְשָׁלֵם" (ל"ז,ד') וכן כתוב (יח) "וַיִּקְרָאוּ אֹתוֹ מִכְחָק וּבְטָרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמִּיתוֹ" ובמעמד זה, האחים נבהלו מפניו.

פרק מ"ה פסוק ד'

"וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו גִּשּׁוּ-נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם"
"אשר מכרתם אותי"- ראשי תיבות: אמא. בזמן המכירה, יוסף היה ללא אימו רחל (ל"ה,י"ט) "וַתָּמֶת, כְּחָל וַתִּקָּבֶר בְּדֶרֶךְ אֶפְרַתָּה הוּא בֵּית לָחֶם" לאחר מכירתו, הרחיקו אותו האחים גם מאביו.

פרק מ"ה פסוק י'

"וַיִּשְׁבֶּת בְּאֶרֶץ גִּשֹׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אֲתָה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי בְנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ"
"ובני ובני בניך" = 238 בגימטריא = רחל. יוסף הצדיק לא שוכח את אימו רחל במסר לאביו יעקב.

פרשת ויגש

"ובניך ובני בניך" בניו של בנימין, הנכדים של רחל אמנו (מ"ו,כ"א) "ובני בנימין בְּלַעַבְכֶּר וְאַשְׁבֵּל גִּכָּא וְנַעֲמָן אֲחֵי יִרְאֵשׁ מִפִּים וְחִפִּים וְאַרְדֹּךְ".

לעילוי נשמת יעל ע"ה בת אהובה הי"ו

לבטל את האגו

פרשת השבוע מביאה אותנו לשיאו של הסיפור של יוסף ואחיו. המפגש הדרמטי בין יהודה ויוסף מגלה לנו דרך לחיבור נכון בין אדם לחברו, מראה לנו את אופי הדרך אל הגאולה והחיבור הגדול בין העולמות הרוחניים

קורות הפרשה

הפרשה הקודמת הסתיימה ברגע דרמטי במיוחד. יוסף, השליט הגדול של מצרים, עומד מול אחיו. הם עדיין אינם מזוהים אותו כיוסף אחיהם והוא מאיים להשאיר את בנימין כעבד אצלו במצרים, כביכול, בעוון גניבת גביע הכסף. האחים המעונים מכל התהפוכות שאירעו להם עם יוסף, מציעים את עצמם כעבדים ובלבד שבנימין יחזור אל יעקב אביהם. יוסף מסרב. פרשת 'ויגש' נפתחת בדיוק ברגע שבו העניינים נראים קשים כל כך ורחוקים מפתרון. יהודה, ה'מלך' של האחים, הוא הערב לבנימין, הוא הבטיח להשיבו אל אביו, באם לא, יאבד את כל עולמו. הוא ניגש אל יוסף ובמעמד גדול ונורא, השניים מתעמתים, עד לגילוי של יוסף בפני אחיו. על מפגש זה נרחיב בהמשך - מה הוא מגלה לנו על היחס בין אדם לחברו ועל הזמן בו אנו חיים.

לאחר הגילוי של יוסף, האחים נשארים המומים ונפחדים. יוסף מדבר אל ליבם ומראה להם שהכל היה חלק מהתוכנית האלוקית לשלוח את יוסף למצרים על מנת להכין את הקרקע לבואם של יעקב והשבטים מצרימה. יוסף מבקש מהאחים שימהרו וילכו להביא את אביהם למצרים. הוא משלח אותם בעגלות עמוסות מתנות. האחים מבשרים ליעקב את הבשורה והתוצאה, "וַתְּחִי, רִיחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם". אחרי עשרים ושתיים שנה יעקב מתאושש ומבקש לראות את יוסף.

יעקב וכל משפחתו יוצאים לדרך. הם עוברים בבאר שבע, שם זוכה יעקב זבחים ומבקש רשות לצאת מהארץ. השם נגלה אליו ואומר לו, "אֶל-תִּירָא מִכֶּדָּה מִצְרַיִם, כִּי-לִגְוִי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם. אֲנִכִּי, אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרַיִם, וְאֲנִכִּי, אַעֲלֶיךָ גַם-עֲלֵה". אז מביאה התורה רשימה של כל בני יעקב הבאים מצרימה. כשמגיע יעקב לארץ גשן, עולה יוסף לקראתו ולאחר עשרים ושתיים שנה, השניים נפגשים. יוסף מביא את אביו ואחיו לפגוש את פרעה. יעקב מברך את פרעה. לאחר מכן, יוסף מושיב את אביו ואחיו בארץ גשן, החלק המבורך של ארץ מצרים. הפרשה מסתיימת בכך שיוסף משעבד את כל אדמות מצרים ואנשיה לפרעה.

טעם הייסורים

האחים של יוסף עוברים בפרשות אלו מסכת ייסורים כלל לא פשוטה. הם מגיעים למצוקה נפשית קשה ממש, או בשפה שלנו, הם פשוט מאבדים שליטה על המצב והעניינים רק מחמירים מרגע לרגע. מי שאחראי על מצבם זה יוסף ונשאלת השאלה מדוע יוסף 'מתעלל' ככה באחיו, 'מתנכר' להם, מאשים את בנימין בגניבה, כולא את שמעון, גורם להם לצער כה גדול? יוסף הצדיק הוא לא איש נקמה, ואם כך, מה מטרתו בהתנהגות הזאת? מהי תכלית מעשיו? ומה מתוך מהלך זה, יש לנו ללמוד על הנהגת הבורא עם כל אחד מאתנו?

המהר"ם אלשיך שופך מעט אור על הנהגתו של יוסף עם אחיו, "כוונת יוסף היתה לטובת אחיו, מתוך

פרשת ויגש

אהבתו אליהם. מטרתו היתה אחת - שהצער והייסורים יכפרו להם על מעשיהם כלפיו. הוא רצה שהאחים ירגישו חרטה ויזכו לחזור בתשובה שלמה. טוב יותר לשלם בעולם הזה, מאשר בעולם הבא, ולכן עשה יוסף תחבולה זו כדי שתהיה להם כפרת עוונות".

אם נתבונן, נראה שהאחים חטאו בחמשה עוונות: א. שנאו את יוסף ב. זממו להורגו ג. השליכו אותו לבור מלא נחשים ועקרבים ד. מכרו אותו לעבד ה. ציערו את אביהם. לכן, אומר הרב אלשיך, "חישב יוסף יפה לגרום להם חמישה מיני צער ולא היה יכול לגרום להם טובה מרובה מזו". יוסף נהג איתם "מידה כנגד מידה", כפי הנהגתו של הקב"ה. מאחר ששנאו אותו, התנכר להם והעמיד פנים של שונא. מאחר שביקשו להורגו, העליל עליהם שהם מרגלים, עוון שמחייב מיתה. מאחר שהשליכו אותו לבור, אף הוא שם אותם במשמר, ומפני ששמעון היה זה שהשליכו לבור, ציער אותו יותר מכל אחיו. מאחר שמכרו אותו לעבד, איים לקחת אותם לעבדים. לבסוף, מאחר שציערו את אביהם גרם להם צער גדול בזמן זה.

בהמשך נראה כי כל המעמד המתואר בפרשה, מרמז לנו על התקופה בה אנו חיים, רגעים ספורים לפני גילוי אורו של משיח. הצרות התכופות הפוקדות את כל אחד ואחד מאתנו ואת כולנו יחד, בתקופה זו, הם חלק מהתוכנית להכין אותנו לרגע הגילוי הגדול, והכל נעשה מידה כנגד מידה, בהשגחה פרטית מדויקת, בדיוק כפי שעשה יוסף עם אחיו.

הצדיק הוא שותף למעשיו של הקב"ה בבריאה. יוסף הצדיק ביסה 'לנקות' את החשבון הפתוח של אחיו. אבל, אומר הרב שיינברגר שליט"א, כיוון "וְלֹא-יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק", המלאכה נפסקה באמצע. ההמשך ידוע, מאות שנים אחרי כן, יצאה גזרה על עשרה הרוגי מלכות, שמסרו את נפשם כדי לכפר על עוונות אחי יוסף.

ככלל, האדם הרוחני חייב לשנות את נקודת מבטו על הייסורים. כמו אותו סיפור על אדם שעלה השמימה ושם במשפט הניחו על המאזניים את המעשים הטובים שלו והמעשים הרעים שלו. לצערו הרב, מעשיו הרעים הכריעו. אבל אז יצאה בת קול ואמרה להביא את כל הסבל והייסורים שעבר בחייו - הניחו אותם על כף המעשים הטובים וכמעט שיצא זכאי, אך עדיין המעשים הרעים הכריעו. אז צעק אותו אדם: "הקב"ה, אתה רחום וחנון, לא יכולת לתת לי עוד קצת ייסורים..." זהו חומר למחשבה... "תן לְחֶכְמָה, וְיִחְפֶּם-עוֹד" (משלי ט' ט').

מפגש הענקים

נחזור אל מפגש האחים עצמו. כתוב, "כִּי-הָיָה הַמָּלְכִים, נוֹעְדִי; עֲבָדֵי-יִחְזָדוּ" (תהילים מ"ח ה'), דוד המלך מדבר על יוסף ויהודה, זה מלך על מצרים וזה מלך השבטים. צריך להבין שמדובר פה על בניו של יעקב, השבטים הקדושים, אלה אנשים בעלי מידות וכח בלתי רגילים, כפי שמתארים זאת המדרשים הגדולים. הפרשה עצמה פותחת, "וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי, יִדְבָּר-בָּא עִבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי, וְאַל-יִחַר אָפֶךָ בְּעֵבְדְּךָ", מילים רבות נכתבו על הרגע הזה, המפגש שעשה רעש גדול בכל העולמות. אומר המדרש תנחומא, "המלאכים ירדו מן השמים כדי לשמוע איך מתווכחים שני האחים, אמרו המלאכים: נרד למטה, ונראה שור וארי מתנגחין זה עם זה", שור וארי אלה יוסף ויהודה.

יהודה מדבר עם יוסף בכמה לשונות, שסותרות זו את זו, דבר והיפוכו - תחנונים, תפילה, איום וויכוח. הוא אומר: "כִּי כְמוֹךָ, כְּפָרְעָה", מה שנשמע בתחילה כמילים של כבוד, מתפרש גם כן כאיום. כמו שפרעה לקה בצרעת על שלקח את שרה אימנו, כך סופך ללקות על כך שאתה רוצה לקחת את בנימין. יהודה מתמלא בחימה ומאיים על חייו של יוסף.

פרשת ויגש

כתגובה, יוסף נותן סימנים למנשה בנו שקופץ קפיצה אחת בכל כוחו ומרעיד את כל הארמון כאילו היה רעש אדמה. יהודה כועס ונותן שאגה כשאגת הארי. קולו היה חזק כל כך עד כי שמע אותו חושים, בנו של דן, שהיה בארץ כנען וכהרף עין בא אל יהודה. שניהם שאגו בכעס גדול כאריות. אומר המדרש, מאותן שאגות נפלו שיניהם של שלוש מאות מגדולי מצרים שהיו שם ונהפכו פניהם לאחוריהם מן הפחד שפחדו. כך נשארו כל ימי חייהם כשפניהם הפוכים וכמו כן, נחרבו ב' ערים סמוכות למצרים, פיתום ורעמסס (בראשית רבה).

שאר האחים לא נשארו אדישים. כשראו כעסו של יהודה, אף הם נתמלאו זעם על יוסף ורקעו ברגליהם על הקרקע עד שנעשתה ערמות, ערמות, יוסף נפל מכיסאו וגם פרעה שהיה בארמונו נפל מכיסאו. בנוסף לכך, אומר המדרש, בשעה שיהודה היה כועס, היו מופיעים בו סימנים - דם פרץ מעינו הימנית והיתה שעה נגד ליבו, שהיתה מסתמרת כמו מסמר ובוקעת כל ה' המלבושים שלו, חזהו נתמלא חתיכות של נחושת והוא היה נוטלם וגורסם בשיניו עד שכל הנוכחים נחרדו. כעסם של השבטים גדל עד כדי כך שאיימו להחריב את כל מצרים. כמובן שכל המדרשים האלה מרמזים על פנימיות המעמד וצריך עיון עמוק.

רגע הגילוי

כשראה יוסף שהגיע לקצה גבול הסיבולת של האחים, ומיד נראה למה היה חייב להתעלל בהם דוקא עד לנקודה זאת, אז ביקש להוציא כל איש מעל פניו, "וַיִּתֵּן אֶת-קִלְווֹ, בְּבִכּוֹ... וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף, הַעוֹד אֲבִי חַי".

"וְלֹא-יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ, כִּי בִבְהִלּוֹ מִפְּנֵיו". אומר המדרש, פרוחה נשמתם. על זה אמר רבי יוחנן, "אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה - ומה אם יוסף שאמר לאחיו 'אני יוסף', לא יכלו לענות אותו - לעתיד לבא כשיבא הקב"ה להתוכח עם כל אחד ואחד ולומר לו מעשיו, כעניין שנאמר, "כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וְבֹרֵא הַיָּם, וְיִמְגִיד לְאֲדָם מֶה-שְּׁחוֹ" (עמוס ד' י"ג) - על אחת כמה וכמה שאין בריה יכולה לעמוד".

בכל אופן, נעשה לאחים נס וחזרה נשמתם, אך עדיין חששו מפניו והפנו את פניהם בבושה. צריך היה יוסף לומר מילים רכות ומבטיחות בכדי לפייסם, ואף קרב אותם אליו והראה להם כי מהול הוא, והחל לדבר איתם בלשון הקודש.

גילוי האור

הפרשה מגלה לנו דרכים כיצד להתמודד עם מצבים של חושך ובלבול, בעיקר בין אדם לחברו. אנו בחודש טבת, החודש בו החל המצור על ירושלים, מצור שהוביל לפריצת החומות, לחורבן בית המקדש ולגלות הארוכה. ידוע שהסיבה לחורבן היתה שנאת חנם בין היהודים. גם היום, לצערנו, אנו עדים לאותה תופעה של חסרון באחדות וכבוד הזולת בעם ישראל. איך אפשר להתגבר על זה? כל הסוד טמון בביטול העצמי, תיקון הגאווה ויציאה מהמסגרת של תחושת הישות העצמית.

על פניו עבודת התיקון מאוד ברורה ופשוטה - להפך את הרצון לקבל לעצמי, שיהיה רצון לקבל על מנת להשפיע, 'ואהבת לרעך כמוך', ביטול האגואיזם. אולם, נוסחא פשוטה זו היא אולי הדבר הקשה ביותר להשגה מפני שהיא זאת שתביא לתיקון העולם כולו.

ביטול היישות

המפגש בין יוסף ואחיו מגיע לשיאו, ברגע הגילוי, בחיבור ביניהם. חשוב להבין שזהו לא רק חיבור מרגש ברמה האנושית, איחוד של אחים שנפרדו לזמן כה רב, בעיקר זהו ייחוד רוחני עליון. ישנם י"ב צרופים של שם הויה, כמניין השבטים, האחים הם המרכבה ל-י"ב השמות. כל שבט הוא גילוי של הבט נוסף. במשך

פרשת ויגש

כל תקופת המריבה והפירוד של יוסף מאחיו לא היה החיבור שלם. אבל עכשיו, כהכנה לירידת בני ישראל מצרימה, כדי שיהיה להם את הכח לשאת את הגלות הקשה ולהחזיק מעמד תחת עול העבדות, צריך להגביר את כח הקדושה ולחבר את י"ב הצירופים.

לכן אומר יוסף במעמד זה, "הוֹצִיאוּ כָל-אִישׁ מֵעֵלְיוֹ", המילה איש היא מלשון ישות. רמז לכך שעל מנת שיתקיים ייחוד עליון צריכים המשתתפים לבטל את ישותם. לכן, מיד אחרי הציווי של יוסף, אומרת התורה, "וְלֹא-עָמַד אִישׁ אֶתוֹ, בְּהַתְּנֹעַ יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו", להורות לנו שיוסף ואחיו אכן הגיעו למדרגה הרצויה ולא נשאר בהם שמץ של ישות. למעשה, אומר ה"נתיבות שלום", "עניין זה נותן הסבר נוסף לכל מסכת הצרות והייסורים שעשה יוסף לאחיו. יוסף רצה לשבור אותם בזה לגמרי עד שיהיו בבחינת אין ואפס, שיהיו מסוגלים לבחינת ייחוד עליון". האחים הגיעו למצב כזה עד שאפילו יהודה, מלך השבטים, היה מוכן להשפיל את עצמו ולהיות עבד לשליט מצרים. לעיתים זהו המסלול שאנו צריכים לעבור, דרך הייסורים, על מנת להגיע למצב הנכון, לזמן הנכון, המסוגל לחיבור רוחני עליון. כל עוד יש בנו תחושת ישות, האור האלוקי לא יכול לשכון בנו. רק כאשר מנת הייסורים מבטלת את תחושת היישות או כאשר אנחנו מצליחים לבטל את עצמנו בפני הקב"ה, או בפני חבורה של יהודים שאגודים יחד, אז יכול להתקיים בנו ייחוד עליון.

כפי שאסור היה לאף אדם להיות באוהל מועד בשעה שכהן גדול נכנס לקודש הקודשים, שזוהי שעת הייחוד העליון, כך גם אנו לומדים שבשעת תפילת עמידה, שהיא זמן הייחוד, אנו צריכים להגיע למצב התודעה של ביטול הישות שלנו, שלא יהיה איש עמנו. כי רק על ידי הביטול העצמי, תפילה כזאת שתגרום לנו לשכוח את עצמיותנו, ניתן להגיע לחיבור אמיתי עם השפע האלוקי.

הכנעה וגילוי

אמרו חז"ל על פניית יהודה אל יוסף, מענה רך משיב חמה. "וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה, וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי, יִדְבַּר-נָא עִבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי, וְאַל-יִחַר אָפֶךָ בְּעֵבְדְּךָ". אומר ה"מאור ושמש", "מידה זו בלתי אפשרית, אלא ע"י הכנעה. שיכניע את עצמו בפני אותו איש הרוצה להשיבו מהחמה". בפרט אם האדם המכניע את עצמו עושה זאת בפני מי שקטן ממנו. משום שכאן, היצר הרע פועל בחוזקה עם מידת הגאווה, הגאות וההתנשאות הבאות מסיבת הגשמיות ותאוות העולם הזה. אם בכל זאת מצליח האדם להגיע למידת ההכנעה הנדרשת וחושב עצמו לאפס, אז הוא מופשט קצת מהגשמיות ונשאר ברוחניות ומתדבק בעולמות עליונים, הכל לפי מדרגתו ומידת ההכנעה שלו.

שוב, השאלה היא מה מטרותנו בכל מפגש. האם אנו באמת חפצים בחיבור של אמת, חיבור לשם שמים, או שכל מפגש הוא רק מכלול של אינטרסים אישיים?

מסביר ה"מאור ושמש", "השבטים הקדושים הפשיטו מעליהם כל מלבושי גופניות ונשארו רק ברוחניות כאילו היו בלא גופים ודבקו עצמם בעולמות עליונים. בכך, ללא ספק, הביאו למטה כל המרכבה הקדושה כי הם המה המרכבה הקדושה ובודאי נתגלתה אז כל המרכבה הקדושה עם כל מלאכי מעלה". מסיים ה"מאור ושמש", "זה העניין של, "יִתֵּן אֶת-קִלּוֹ, בְּבִכְיִי". בכי עולה בגימטרייה שלושים ושתיים, ל"ב. המה ל"ב נתיבות חכמה, שדיבק עצמו בחכמה עילאה בעולמות עליונים ואז היתה השכינה מדברת מתוך גרונו של יוסף הצדיק".

יש כאן שעור מהותי ועמוק בקיום מצות 'ואהבת לרעך כמוך', לימוד על יחסי אנוש אמיתיים. כיצד ניתן לגשת אל אדם שנמצא בצד המנוגד אלינו לחלוטין, אדם שאנו נמצאים בקונפליקט עימו, ולמצוא את הדרך אל ליבו, את הדרך לפיוס וגילוי של אור. אם רק נלמד להתגבר על טבענו ולהניח בצד את הגאווה,

פרשת ויגש

הכבוד והאינטרסים האישיים, ובאמת לזכור את מה שחשוב - החיבור, השלום והאחדות בין כל הפרטים בעם ישראל, אז נוכל בודאי לגלות מציאות חדשה לגמרי.

כלי לחיבור

בפרשה מתגלה לנו יחוד של שם שהוא כלי חזק לחיבור. אומר ה'מאור ושמשי', "וַיִּגֶשׁ אֵלָיו יְהוּדָה", יהודה ראה שצריך לקרב את עצמו אל האיש הזה וראה שצרתו גדולה מאוד, על כן היה מוכרח לייחד הייחודים שיחוללו קירבה זו. שם השם הפועל לקרב הדעות ומחשבות, הינו שם א.ה.ו.ה. זהו השם שכנגד ספירת הדעת. דעת פירושה חיבור, כמו שכתוב, "וְהָאֲדָם, יָדַע אֶת-הָאֱשֵׁת; וַתַּהַר, וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן" (בראשית ד' א'). לכן, יהודה כיוון בשם זה ובכך חיבר את עצמו עם יוסף. זהו הרמז בראשי התיבות 'ויגש אליו יהודה', גימטריה י"ז, מספר שם א.ה.ו.ה."

רמז נוסף מתוך יחוד זה, ששם א.ה.ו.ה שווה שמונה בגימטריה קטנה (י' + ז' = 17 = 8), אותו הערך בגימטריה קטנה של שם הויה ברוך הוא (שם השם = 26, 2+6=8). אומר ה'מאור ושמשי', "סימן לכך שאי אפשר לאדם לבוא לבחינת הדעת לקשר ולחבר איזה התחברות דקדושה, כי אם שיקטין את עצמו תחילה. על כן, כשהקטין את עצמו יהודה, התקרב ליוסף ובא לבחינת דעת שנתחברו יחדיו יהודה ויוסף".

שוב, בכדי לממש את האפשרות של חיבור אמיתי עם האדם העומד מולנו, עלינו 'להרכין ראש', לבטל את דעתנו, גם אם היא נראית לנו חשובה כל-כך ואמיתית. זאת על מנת ליצור חיבור של קדושה, דעת שלמה, חיבור של השפעה בין אדם לחברו. כמו כן, בין אדם למקום. מי שרוצה להידבק בבורא עולם, לא יכול להמשיך להחזיק בעמדותיו, בדעותיו, בשאריות העבר שלו, אלא צריך אומץ רב להשליך את כל מה שמונע את החיבור הרצוי אל האור.

"אתחלתא דגאולה" - הפכים גמורים

אמרנו בתחילה שהפרשה לא רק מתארת את המפגש בין יוסף ואחיו, אלא גם גוללת בפנינו סימנים רבים לדרך הגילוי של הגאולה האחרונה. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, ברגע שמתחילה הגאולה השכינה מתחילה לחזור, האורות הגדולים מתחילים להיכנס בכלים. בתוך כל מה שעובר על יעקב ובניו הם מתחילים לקבל רמזים על הגילוי הקרוב. עם כל החושך של הבלבול וחוסר הודאות, מתעוררות תחושות המבשרות את הישועה הקרובה.

התורה מספרת שעשרים ושתיים שנה השכינה הסתלקה מיעקב אבינו כי אין השכינה שורה במקום של אבל ועצבות. אבל בפרשה הקודמת יעקב רואה שיש שבר (מזון ופרנסה) במצרים ושולח את השבטים לשם. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, יעקב רואה שיש איזו הצלה, איזו גאולה במצרים. ליבו אומר לו שיש משהו במצרים ובשביל זה הוא שולח את הבנים לשם. הוא לא זקוק ללחם, אלא, הוא רוצה לברר מה העניין הפנימי שיש במצרים. מדוע כל העולם רצים למצרים. אם מצרים נהייתה במרכז, זה לא דבר פשוט. יש שינוי במציאות. אומר הרב שיינברגר שליט"א, תמיד צריך "ללכת" עם המהפך שיש במציאות, להיות ערניים. אצל יעקב אבינו אלה כבר ניצוצות של רוח הקודש שמאירים לו.

גם יהודה, בעמדו לפני יוסף, מתחיל להרגיש משהו. הוא פותח דבריו ואומר ליוסף "כִּי כְמוֹךָ, כְּפָרְעָה". פרעה זה לשון גילוי, כמו הפריעה שעושים בברית המילה. גם שמו המצרי של יוסף, 'צפנת פענח', מרמז על גילוי, מפענח צפונות. במהלך העימות עם יוסף, רואה יהודה את עוצמת כוחו של מנשה והוא אומר: "ודאי שאיש זה הוא מבית אבינו שבשום ארץ אין נמצא איש גיבור כזה" גם בעת כעסו, כשרצה לשלוף את חרבו ולא יכול היה להוציאה מנדנה, אמר: "משמע שאיש זה צדיק הוא". יהודה מוצא רמזים על המציאות שעומדת להתגלות. המציאות היא שהם כבר מצאו את יוסף, עוד מעט הם כבר הולכים לספר

פרשת ויגש

לאביהם, כבר כמעט כל התמונה שלמה. צריך רק להסיר את הלוט והכל מוכן.

אומר הרב שיינברגר שליט"א, בכל זאת, יהודה רואה כמה הפכים וסתירות בתמונה. זאת מפני שדוקא לפני הגאולה מופיעים ההפכים בצורה קיצונית ביותר. מצד אחד, רואים את הכי גרוע שיכול להיות - יוסף איננו, שמעון איננו, בנימין עומד להילקח, האבא בצער גדול. מצד שני עוד רגע, במילים, 'אני יוסף', הסיפור נגמר. כבר מתקיים החיבור הגדול וכבר יש שכינה ורוח הקודש.

חזון יחזקאל הנביא

דיברנו עד כה על החיבור בין יהודה ויוסף כמייצג מהלכים שבין אדם לחברו וכמייצג רמזים לגאולה הקרובה. אבל לסיום חשוב באמת להבין שמדובר כאן אולי על המהלך הרוחני הכי גדול שיש בכל עבודת התיקון של העולם בששת אלפים שנות קיומו. מלמדת הקבלה, יהודה מייצג את ספירת המלכות ויוסף מייצג את ספירת היסוד. בכל המצוות שאנו עושים, אנו מכוונים, "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה", חיבור בין הקב"ה והשכינה, בין זעיר אנפין ומלכות, בין היסוד למלכות. הזיווג הרוחני שמביא את האור לעולם הזה, שמחבר שמים וארץ ומביא את הבריאה לכלל תיקון.

כדי להבין את גודל המעמד שמתואר בפרשת 'ויגש', כדאי לקרוא בהפטרה שקוראים השבת. ההפטרה לקוחה מספר יחזקאל, פרק ל"ז, והיא מתארת את תהליך הגאולה האחרונה, את האיחוד בין יהודה ויוסף.

"וְיִהְיֶה דְבַר-ה' אֵלַי לֵאמֹר. וְאַתָּה בֶן-אָדָם, קַח-לָךְ עֵץ אֶחָד, וְכָתֹב עָלָיו לַיהוּדָה, וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֶבְרוֹ; וְלָקַח, עֵץ אֶחָד, וְכָתוּב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם, וְכָל-בֵּית יִשְׂרָאֵל חֶבְרוֹ. וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל-אֶחָד, לָךְ--לְעֵץ אֶחָד... הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת-עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בֵּיד-אֶפְרַיִם, וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֶבְרוֹ; וְנִתְּתִי אוֹתָם עָלָיו אֶת-עֵץ יְהוּדָה, וְעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד, וְהָיוּ אֶחָד, בְּיַדִּי... הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ-שָׁם; וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסְבִּיב, וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל-אֲדָמָתָם. וְעֲשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ, בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל... וְעָבְדִי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם, וְרוּעֵה אֶחָד יִהְיֶה לָכֶלָם; וּבְמִשְׁפָּטִי יֵלְכוּ, וְחֻקוֹתַי יִשְׁמְרוּ וְעֲשׂוּ אוֹתָם. וְיָשְׁבוּ עַל-הָאֶרֶץ... וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם, בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם; וְנִתְּתִים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם, וְנִתְּתִי אֶת-מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם".

השעור מוקדש לרפואת שי בן רומה, יעל בת מזל, ליאור בן מיכל, דנה בת רותי, איילין שילה בת מרגרט, גיל יאיר בן מלכה בתוך כלל חולי עמו ישראל

השעור מוקדש לעילוי נשמת גילה בת רחל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

ישראלי או יהודי?

ויגש אליו יהודה..

השבוע ב"ה נגלה יחד כמה דברים חדשים על עצמנו, שלא בהכרח ידענו, או שלא שמנו לב.. וכל זה נלמד ממילה אחת ויחידה - יהודה.

אני ואתה וכולנו ב"ה זכינו להיות יהודים..אבל למה אנחנו נקראים יהודיים, שאלת את עצמך פעם?

המילה "יהודי" מייצגת אותנו את העם הנבחר, בדרך של כבוד, לכל הפחות בעיני עצמנו, מה שנקרא גאוות היהודי, אבל מהיכן הכינוי הזה נגזר..?

ובכלל מה רע להיקרא רק בשם "ישראלי" על שם סבינו יעקב הקרוי ישראל..?!

פרשת ויגש

וקודם שנחתום את סדרת השאלות, נשאל 'ברשותך' עוד שאלה אחת, השמות "ישראל" "יהודי" הם שני כינויים, עם משמעות אחת או יותר מזה??
ועתה ננסה לפענח, מהו המקור למילה יהודי, ובמה הוא שונה מהשם ישראל..

במבט ראשון, הכינוי ישראל הוא שם העצם של עם הנבחר, בנים לאבינו יעקב הנקרא ישראל, והאיש הצועד בדרך ישראל סבא, נקרא איש הישראלי, אבל לכינוי "יהודי" יש משמעות נוספת, הוא משמש כשם תואר לישראל ולא דווקא שם עצם..

נקח את השולחן כדוגמא: ה'תואר' שאנו נותנים לעצים מסודרים בצורה של לוח על ארבע עמודים, הוא שולחן, 'העצם' אלו העצים, 'התואר' הוא השולחן לא כך?!
אבל עדיין אתה שואל מה שם "יהודי" בא לתאר..

אז תקשיב: הכינוי 'יהודי' לקוח מהמילה יהודה..כמו שתראה לנכון..

ולמה זכה יהודה דוקא שהעם הישראלי בכללותו קרוי על שמו, ולא משנה אם אותו איש ישראלי הוא משבט ראובן שמעון וכן הלאה, אתה שואל את עצמך??
בשביל לענות על זה, אנו צריכים לדעת מה הפך את יהודה לדמות מיוחדת, סמל והשראה לעם הישראלי כולו..ובכלל אנחנו צריכים להבין, השם 'יהודה', מה הוא מבטא, הודאה, אולי הודיה?

אם נשכיל לדעת את התשובות הללו, ממילא גם נדע מה התואר 'יהודי', מוסיף על השם 'ישראלי'.. בוא נבדוק את הדברים יחד..

בפרשת ויצא (כט, לה) מסופר על לאה שמעניקה לבנה הרביעי את השם יהודה, ונימוקה מפורש בפסוק "ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראה שמו יהודה". היינו יהודה מלשון הודאה להשם. ובהקשר לזה מובא בתלמוד (ברכות ז:) מימרה מפעימה בשם רשב"י - "מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתו שנאמר הפעם אודה את ה'". מה פשר עולמו המוזכר במאמר? ולא עולם! וביותר יש לדעת, אחרי שבמאמר הקודם שם, שהוא גם כן מן רשב"י נוקט לשון מעט שונה - "מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון". כאן נוקט התנא לשון עולם, ואילו במאמר העוסק בלאה נוקט לשון 'עולמו'.

ובפשר חילוק הלשונות כתב בזה הגאון רבי יוסף חיים מבבל (בספר בן יהוידע) ביאור נפלא וזת"ד: -אצל לאה נקט עולמו להודיעו לפי דרכו טעם למעלת ההודאה שנשתבחה בה לאה, מפני כי המודה להשם יתברך על הטובה שהגיעה לו הרי זה יש לו אמונה בשגחה, שלא הולך אחר דעות נפסדים המכחישים בהשגחה ותולין הכל בטבע, וידוע כי האמונה בהשגחה היא עיקר גדול, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, ובזה הדיבור ששינה ואמר את עולמו רמז ענין ההשגחה, כי המכחישים אומרים אין זה עולמו של הקב"ה דאין משגיח בו אלא מסרו למערכת הכוכבים ומזלות לשלוט בו ע"כ.

דהיינו לאה שקוראת לבנה הרביעי יהודה, מדגישה בזה את "אמונת ההשגחה", וזה בא כתוספת על גילוי האמונה של אברהם, שבא בעיקר על עצם בריאת העולם שנעשית בידי הבורא, ולא בעצם הודאתה באה להדגיש מלבד שעצם הבריאה בידי הקב"ה, השגחתו על העולם הוא באופן קבוע גם אחרי השלמתו את מעשה הבריאה.

וזה המהות של השם יהודה, וממילא גם המילה יהודי הלקוחה ממנו (וכמו שיתבאר) מורה על האיש הישראלי שמאמין בהשגחת הבורא בעולמו, שלא כשאר האומות הכופרים בהשגחה הגם שמודים בעצם הבריאה.

פרשת ויגש

אולם משמעות נוספת יש לשם יהודה, מלשון הודאה בדבר, וזה נלמד מברכת יעקב את יהודה "יהודה אתה יודוך אחיך" (מט, ח) ובמדרש (ילקוט רמז קנ"ט) פירש - "אמר לו יהודה אתה יודוך אחיך, אתה הודית מעשה תמר לכך יודוך אחיך להיות מלך עליהם בעולם הזה ובעוה"ב".

ובכלי יקר ביאר דברי המדרש, "לפי שאתה יהודה הודית במעשה תמר כהוראת שם יהודה, על כן מידה כנגד מידה יודוך אחיך, יודו לך על המלכות ולא יבושו כשם שאתה היית מודה ולא בוש מלהודות על האמת כך אחיך לא יבושו כי יודו על האמת שלך לבד יאתה המלוכה".

דהיינו שם יהודה, נגזר מלשון הודאה, במה שהודה במעשה תמר, בגבורה ואומץ דעת, ועל כן מכתיר אותו יעקב, למלך ושליט על שאר אחיו, שכן למי ראוי המלכות, למי שגבורה פנימית ואומץ דעת מנחים אותו.

והנה השם "יהודי" שהוענק לעם הישראלי, הוא על שם יהודה, כמו שכתב הדעת זקנים לפרש בזה את עצם ברכת יעקב, "יהודה אתה יודוך - לפי שכל ישראל נקראים יהודים על שמך" עיין שם. והטעם שנקרא הוא עצמו יהודה התבאר במדרש, מפני שהודה במעשה תמר, ולכן זכה שנקראים ישראל על שמו, ואם כן משמעות השם "יהודי" תתפרש על שם אומץ הדעת והגבורה הפנימית שבה ניחן האיש הישראלי בדומה ליהודה.

ואפשר לכרוך את שני המשמעויות הצפונים בשם "יהודה", הודאה מלשון להודות להשם, והודאה מלשון מודה ועוזב, לדבר אחד, שאחד נגזר מהשני, ובהתאם למה שנתפרש, שאדם המודה לה' בזה ניכר אמונת ההשגחה של המאמין שתולה את כל מאורעותיו בבורא, שהוא השולט והמפעיל בעולם, והיא גם הנותנת, שאדם כזה שמודה לה', בכוחו להודות על עונותיו, שכן הבזיון הרגעי שכרוך בעצם ההודאה, קטן בעיניו אל מול השגחת הבורא על כל המעשים, שדן ומכריע את האדם על פיהם לחיים או למות נצחיים.

ובזה גם יתבאר מה שיש להעיר, שהנה אחר ששם יהודה נקבע על פי לאה, ומלשון הודאה לה', כמפורש בתורה, אם כך מה ראה יעקב לפרש את שם בנו על שום הודאה בדבר, שהודה על מעשה תמר, שהוא פירוש שונה מהפירוש המקורי שכיוונה בו לאה, הודאה להשם ולא הודאה בחינת מודה ועוזב ירוחם. אולם אחרי שקשרנו את שני המשמעויות הטמונות בשם יהודה לדבר אחד, בזה נבין היטב שיעקב לא נתן פירוש חדש לשם יהודה, אלא תלה תכונת ההודאה של יהודה, משום ההודאה להשם ששמו מסמל, וכפי כוונת אמו לאה.

[ולפום ריהטא י"ל דהנה הגמ' במסכת ברכות הנ"ל הקובעת ששמו של אדם גורם ומשפיע על תהלוכותיו בעולם, לכאורה היה אפשר"ל שאין זה דווקא שם הניתן לתינוק, אלא גם למבוגר, כמו שיעקב מברך את יהודה, וכן נמצינו למדים שכל שמפרשים את השם בצורה אחרת הרי זה כשינוי השם, כשם שיעקב פירש את שם יהודה, אולם לדברינו שיעקב לא פירש את שם יהודה על דרך אחרת, וכל פירושו את השם נגזר מהפירוש הראשון שהעניקה לאה בשעה שנולד הדברים נדחים ויל"ע].

ועתה נפנה להתבונן על מהותו של יהודה, כפי העולה מעיון בפרשתנו..

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה.

שני פירושים עיקריים מצאנו בדברי חז"ל והראשונים, בגישה שנקט יהודה כלפי יוסף, האחת שנהג כלפיו בתקיפות, והאחרת במורא, כבוד, ובתחנונים, אולם אין זה מן הנמנע גם שיהודה שילב בדבריו הן מהתקיפות, והן מההכנעה והכבוד, וכך נראה מדברי רש"י.

פרשת ויגש

[שרש"י נוקט שדיבר איליו בלחש -ואין זה כבוד למלך שאדם שפל ילחוש לו באוזן, וכן מפרש "ואל יחר אפך שדיבר איליו בתקיפות, ומאידך במה שאמר לו "מי כמוך כפרעה" ציין רש"י כמה פירושים בכוונת יהודה, האחת דרך כבוד "חשוב אתה בעיני כמלך וזהו פשוטו", ועוד שלושה פירושים שלא על דרך הכבוד, ועדיין מה שדיבר איליו בצורה תקיפה, דהיינו בלחש ודברים קשים, זה כולל רש"י לכל הפירושים].

יהודה משוחח עם יוסף בצורה תקיפה ובדיבורים קשים, ולכך גם נצרך להתנצל כמו שאומר "ואל יחר אפך" ותיכף לזה משבח את יוסף כמו שמדמה אותו לפרעה, מה הוא מלך אף אתה מלך, ושוב ממשיך בקו של התחנונים וההכנעה כלפי יוסף, ולאורך כל הרצאת דבריו, נוקט כלפי יוסף בשם אדון, והם עבדיו, ומשדל אותו בדברים רכים לעדן את קשיות לבו. הרי שיהודה משלב משניהם, מהתקיפות, ומההכנעה, פותח בלשון קשה ועובר ללשון רכה.

הניגוד הקוטבי בדברי יהודה שמשלב הן גישה תקיפה והן לשון תחנונים, על פניו היה אפשר לתלות ב'מתח' הפנימי של יהודה, מצד אחד מודע הוא לעוצמה של יוסף שליט מצרים, ונכנע לו מפני היראה, ואף חופן לו מן הכבוד, ומצד האחר בליבו פנימה באמת זועם הוא על בן שיחו, עד שאין בכוחו לכבוש את כעסו הפנימי המתפרץ בעל כורחו, מבין מילותיו.

רק שהסבר שכזה הוא שגוי מיסודו ומצד אמיתותו, וכפי שישתקף בקריאה עיונית בפרשה..נקודות הכשל הבסיסיות בפירוש זה, נעוצות ב'נקודת ההשקפה' ואי-הבנת הנפשות הפועלות של אדם המפרש כך..

ננסה להסביר זאת ע"י דוגמא: אדם, שומע סיפור חדש, או על תופעה לא שגרתית, הוא מדמה ..או בעצם מדמיון..את 'הנפשות הפועלות' על סמך מי ומה שהוא מכיר, זה תופעה ידועה: אם ננסה להבין מה המניע לכל זה, נאמר כך: אדם מחפש עוגן וסימוכין לכל דבר חדש, שהוא לא ראה, מכיר או חווה, פשוט הוא "מלמד" את עצמו 'גזירה שווה' מתופעה אחת למשנה, היקש ודמיון בין ה'מקרה החדש' שהגיע לפתחו ובין המקרה הידוע לו כבר מקדמת דנא, וזאת על אף שאין דמיון המקרים תואם רק בחלקו, וגם זה אינו אלא דמיון גרידא.

אם אנו חלילה תופסים במחשבה את סיפור יוסף ואחיו, כסיפור על אנשים רגילים, כמוני וכמוך..אזי אין לנו דרך להבין את הסיפור על בוריו, אם לא שנדמה את עלילות הסיפור והנפשות הפועלות בו, בדומה לנפשות ואנשים בני זמנינו שאנו מכירים, וכאן השגיאה צפה ועולה, שהרי אין כל ספק שההשוואה של עשרת השבטים לאנשים בני דורנו היא הקבלה מוטעית, וכפי שציירו לנו חז"ל בצורה חדה את היחס בין ראשונים לאחרונים, "אם הם כמלאכים אנו כבני אדם אם הם כבני אדם אנו כחמורים וכו', מלבד שתפיסה שגויה זו, מתעלמת ביוזמים מכל השיקולים והמצבים שעמדו בפני השבטים, שחלקם הגדול גם אם לא כתוב מפורש בתורה אבל מרומז הוא, ועל חלקם גילו לנו חז"ל, ועל כן כשבאים לעסוק באנשים גדולים, ובענייננו, השבטים, עלינו לצאת מנוקדת השקפה יהודית ברורה, שאין המגרעות שכביכול עולות מסיפור הדברים מלמדים משהו על צדקותם, אחר שאין אנו בדרגה של אותם גדולים, (ודוגמא קטנה לדברים, נקח את מעשה יהודה ותמר, חז"ל מפרשים שיהודה היה אנוס, והיינו שאין הסיפור פשוט כפי שחושב הקורא.

ועתה אחר ששללנו את ההסבר הנזכר לפשר הנהגתו של יהודה בדבריו עם יוסף, המשלב תקיפות עם דברי כיבושין ותחנונים, ננסה לבאר את הדברים בדרך הנסמכת על רבותינו הראשונים. ובשביל להבין את 'המשא ומתן' של יהודה עם יוסף, נצטרך להכיר לעומק יותר את הנפשות הפועלות, ואת נפש יהודה בפרט שהוא המדבר, ולעמוד על מהותו כפי שמתואר בתורה, ובחז"ל.

פרשת ויגש

הנה 'המלך' שבשבטים, יהודה, הגם שאין התורה מציגה את סיפור עלילותיו בארוכה כשם שמספרת לנו על יוסף ואבות האומה, אך עדיין יש בכוחנו, ללמוד מעט על מהותו ומעלותיו, מהמאורעות הבודדים שבהם נזכר יהודה, שמהם עולה ומשתקפת במקצת דמותו הכבירה.

האחד הוא בסיפור 'מכירת יוסף', שם ניכר כוחו הנהגתו של יהודה, המונע מאחיו להרוג את יוסף, עם זאת שאין הוא הבן הבכור ואף לא שלאחריו, ושמונת אחיו -כשנוריד את יהודה עצמו ראובן ובנימין שלא נכחו, וכמובן יוסף- מקבלים את דעתו, ויתירה מכך אחר מעשה המכירה שעה שרואים האחים בסבל אביהם מפני 'מות בנו' תולים הם את האשמה באח יהודה, ומורידים מגדולתו, וזה האחרון מקבל על עצמו את הדין, מבלי לטעון כנגדם, 'שותפים אתם במעשה זה ומה תלונתכם ביחוד עלי, ולולי שהייתי מציע למכור אותו עתידו היה קשה כפלים, גזר דין מות הייתם חורצים לו', אבל יהודה באצילות שאין דומה לה מקבל את רצון אחיו.

עוד מאורע העוסק ביהודה, הוא סיפור תמר, שם יהודה ניכר בכוחו הפנימי שמודה על מעשה תמר, זאת בשעה שהיה יכול להכחיש את חלקו במעשה, אך יהודה מכופף את רגשותיו, רגשות הבזיון, בפני הדעה והיושר, עם זאת שבזיון רב כרוך בעצם הודאתו, ועל זה אף זכה למלכות, וכמו שכתוב במדרש "מפני מה זכה יהודה למלוכה, מפני שהודה על מעשה תמר".

מאורע נוסף הנזכר בפרשה הקודמת, שלולי שימת לב אין משגיחים ביחודו, הוא מסע השכנועים שמפעילים השבטים על יעקב, שייתן את הסכמתו לקחת את בן הזקונים בנימין מצרימה, ויעקב שרק עתה מקבל את הבשורה המרה הזו לגבי שמעון ובנימין אומר לאחים "אתי שכלתם יוסף איננו ושמעון איננו ואת בנימין תקחו עלי כלנה", ותיכף ראובן מתחיל לשכנע את יעקב שיאות לכך שבנימין יתלוה איתם למצרים בשביל לשבור לחם, "ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אתו על ידי ואני אשיבנו אליך" (פרק מב, לז) ואף שאר האחים מצטרפים עליו כמו שמדויק מסירוב יעקב לבקשת ראובן "ויאמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה והורדתם את שיבתי ביגון שאולה" (שם פסוק לח) אבל ראש הדוברים הוא ראובן, ויעקב אינו מתרצה לאחים וממאן לבקשתם.

והנה אחרי שעוברת לה תקופה, עתה יהודה הוא שמבקש מיעקב רשות לקחת את בנימין מצרימה, ויעקב מתרצה, במה נשתכנע יעקב מדברי יהודה יותר מאשר בקשת ראובן, שאף הבטיח את שלום בנימין בחיי בניו כמו שאומר הפסוק "את שני בני תמית"?

התשובה לשאלה נעוצה בשני מרכיבים, האחד הוא הזמן, השני הוא הניסוח והצגת הדברים -בפני יעקב.

ראובן הבכור שעליו אומר יעקב פחז כמים על תוטר, תיכף מבטיח ליעקב שלא יקרה מאומה לשמעון ולבנימין, וזאת זמן קצר אחרי שיעקב שמע את הבשורה על כליאת שמעון וחובת ההתייצבות של בנימין בפני 'סגן פרעה', ונתקררה דעתו, ועל כן יעקב אינו מתרצה. אולם יהודה בשעה זו יודע, כשם שאין מרצין לאדם בשעת כעסו כך אין מרצין בשעת צערו, וממתין לשעת כושר, ואז כאשר הרעב מתגבר ואוזל מלאי המזון שהביאו ממצרים, יעקב מבקש מהם "שבו שברו לנו מעט אכל" או אז מחליט יהודה שהגיע העת לשכנע את האב שיסכים לצרף אליהם את בנימין, והוא עושה את זה בדרכו.

נתבונן היטב במילים שיהודה משתמש במסע השכנוע, הנה בתחילת תשובתו לבקשת אביו שירדו מצרים, הוא מזכיר ליעקב שאין אפשרות 'לשבור אוכל' לולי בנימין, על פי בקשת השליט שם, ומוסיף "אם ישך משלח את אחינו אתנו נרדה ונשברה לך אכל" דהיינו יהודה לא מעמיד בפני אביו בקשה מוגמרת כשם שראובן העמיד בפני יעקב שאמר "תנה אתו על ידי" אלא יהודה משיב לבקשת יעקב לרדת לשבור לחם,

פרשת ויגש

שדבר זה תלוי בו, אם יסכים לצרף את בנימין אליהם הרי שהשליט המצרי יסכים לספק להם מזון ואם לא יתרצה יעקב לזה, יסרב השליט גם הוא.

ואז לפתע עוזב יעקב את יהודה, ומפנה שאלה לכלל האחים, "ויאמר ישראל למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אח", וגם התשובה באה מכלל האחים "ויאמרו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו לאמר העוד אביכם חי היש לכם אח ונגד לו על פי הדברים האלה הידוע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם" ובאמת אפשר לפרש שכאן כבר נטה יעקב להסכים לבקשת יהודה, ומה שלא עונה מיד בחיוב, שרצה לברר קודם שמתרצה ליהודה עוד פרט, מפני מה הודיעו האחים לשליט על האח הקטן, אם מחמת משגה או שהיה להם כונה מסוימת, ואחר שהאחים מסבירים את השתלשלות הדברים, יעקב מבין יעקב שאין תלונתו עליהם, אולם אין השאלה מופנית ליהודה שכן יעקב מכיר את בנו יהודה שנוהג כמנהג המלכים השולטים בתנועתם, שקולים בדיבורם ובמעשיהם, ולא יאה לו שלא ישים לב להשלכות שיכולים להיווצר תוצאה מהסיפור לשליט, על שיש לו אח קטן, שהרי הצטדקות האחים בפני יעקב במה שספרו לשליט המצרי על אחיהם הקטן, הוא, 'שכן לא שיערנו בדעתנו שירצה האיש לראותו' וכלשון הפסוק הידוע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם אבל ליהודה אין זה הולם, כמו שמכיר אותו יעקב.

ועתה יהודה אחר שמרגיש שהאב מתרצה קימעה כבר מבקש בצורה ישירה מיעקב את רשותו לקחת את בנימין, ומדגיש לאביו שלולי הסכמתו כל בני המשפחה בסכנת מות, "ויאמר יהודה אל ישראל אביו שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות גם אנחנו גם אתה גם טפנו", כאומר לו יהודה 'אם סירובך מפני שלום בנימין הרי בין כה נמות כולם ומה התועלת בסירובך'.

ועוד מוסיף יהודה "טפנו" זאת לעורר רחמי יעקב, שהרי מה שדחה את בקשת ראובן אף שהבטיח שלום בנימין בחיי בניו, וכמו שאומר הפסוק "ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך", על זאת השיב יעקב לא ירד בני עמכם, ודחה דברי ראובן. וטעמו פירש רש"י בשם המדרש "לא קבל דבריו של ראובן אמר בכור שוטה הוא זה. הוא אומר להמית בניו וכי בניו הם ולא בני", לכך יהודה משתמש בדברי יעקב הללו, שבני הבנים הם בניו, לשכנעו שיאות להתרצות בשביל שלום הטף שהם בני בניו.

ו'המכה בפטיש' להסכמת יעקב, הוא הערבות שנוטל עליו יהודה, ובזה נתחכם יהודה גם כן, (וזה ראיתי באור החיים מב, לז) שראובן חייב את עצמו בב' בנים ולא בד' בניו, כי חשש שהיה חסר במצות פריה ורביה, ולא רצה לשעבד עצמו לדבר שמזיקו לעולם הבא, ולכך נתחכם יהודה כשראה שאביו לא נתרצה לדברי ראובן, ואמר חטאתי לאבי כל הימים, סיכן יהודה עצמו גם בעולם העליון. ועדיין, כל החכמה בה פעל יהודה לשכנע את אביו, לא היו מועילים לו, לולא שסמך עליו אביו, שמכח זה הוא מתרצה, בשונה מראובן, זאת מפני שיעקב רואה ביהודה מנהיג שקול, שאפשר לסמוך עליו, ובלשון הרמב"ן "הנה יעקב לא בטח בראובן כאשר בטח ביהודה, כי יהודה גבר באחיו".

כעת נדלג לרגע על מפגש יהודה ויוסף, ונפנה להתבונן באזכור נוסף בתורה העוסק ביהודה, והוא מתומצת בפרשתנו בפסוק אחד, "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה ויבאו ארצה גשן" (מו, כח) יעקב שולח את יהודה שיתקן וישגיח על מקום המגורים החדש, הן מצד הגשמי והן מצד הרוחני, אין זאת אלא תימוכין לדברים, -יעקב מכיר בערך מעלת יהודה, ועל כן מטיל שליחות זו דווקא על יהודה מאשר על האחים הגדולים.

וכשנבוא לסכם את כלל המעלות של יהודה, העולות מהנהגותיו נשים לב שיעקב בברכתו את יהודה קודם פטירתו, כולל את כל המעלות הללו ביהודה, גור אריה סימן

פרשת ויגש

לגבורה, שבט סימן למלוכה, מחוקק (סופר) סימן לחכמה ושופט. ועתה אחר שהתבוננו בהנהגותיו של יהודה, משתקפת לנו טפח

מדמותו הגדולה של יהודה, הוא סמל המלכות, הוא מייצג את השליטה ואת העוצמה, ומאידך את ההתבטלות וההכנעה היכן שצריך, לאורך כל הדרך יהודה תופס מנהיגות, עד שמאפיל בכוחו על ראובן הבכור ושאר אחיו הגדולים ממנו, ועם זאת כשיש הכרח לבטל דעתו, לסגת, הוא ניסוג, שעיקר עוצמת יהודה אינה מכוחו גרידא כמו שהיא מעצם התבטלותו, כח ההתבטלות, ריסון יצריו, שליטה חיצונית ופנימית על כלל מעשיו, בנוסף לחכמתו והנהגתו.

ועתה נשוב חזרה למפגש המרשים שמתקיים בין יהודה ויוסף.

עומד יהודה בקירוב ליוסף, ומרצה בפניו על כל השתלשלות המקרים שאירעו להם, לאחים, אם יוסף, ובחלק השני של דבריו מספר הוא על איך שאביהם יעקב קיבל את הבשורה בצורה קשה, אולם הדבר התמוה הוא, החלק הראשון בדבריו, שכן הדברים ידועים הן ליהודה והן ליוסף שהם "נשואי הסיפור" ואין הוספה ממש בדבריו, ומה פשר מציג הוא בתחילת דבריו את סדר ההשתלשלות. וכבר עמדו בזה הרמב"ן ועוד מפרשים.

אבל הערה זו, מתבארת היטב אחר שראינו מעט בדבר מעלות יהודה ונפשו הכבירה. באמת הנהגת יהודה שקולה ודבריו מדודים, וכמו שחזינו שיהודה מצליח לשכנע את האב השכול לשלוח את בנו הצעיר, והכל בחכמה, ובעייתי הנכון כמו שנתבאר, ובהנהגתו הייחודית ממשיך יהודה לדבוק, ונוהג גם עתה בדרכו השקולה.

כאשר מגיע יהודה לדבר בפני יוסף, הוא מדבר בטון סמכותי ותקיף ופונה באופן ישיר ליוסף, דבר שלא נהוג כלפי איש מלוכה (עיין שפתי חכמים), ובזה הוא מפגין בפניו את עוצמתו שלו, ועל חשיבות העניין שיש בזה עד שאין הוא מוכן לסגת, אבל כל זה מבלי לזלזל ביוסף, ואחרי שפותח בדרך תקיפה, הוא קושר כתרים לראשו של יוסף, "כי כמוך כפרעה" חשוב אתה בעיני כמלך, ומשתמש בלשון אדני מספר פעמים, זאת אינה דרך תחנונים רגילה, אלא יהודה מאמץ לו את דברי החכם באדם, שלמה-"אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך" (משלי ט, ח).

ועל דרך החיובית, כל אדם שוכן בו לץ קטן, ושוכן בו חכם, -מזכיר משהו כמו יצה"ר ויצה"ט..- אם תתנגש עם ה"לץ" שבו, שתאמר אין זה יפה מה שאתה עושה, הוא ידחה אותך, אולם אם תדבר לאיש החכם שבו, ע"י שתמנה בפניו את המעלות החיוביות שלו, שאין נאה לאיש כמוהו לעשות כן, לא זאת בלבד שהוא יקבל את דברך, אלא אף יאהב אותך אחרי ששבחת אותו, ובדרך זו פועל יהודה, הוא מחשיב אותו כמלך ואדון, דבר שאיש מצרי או סתם איש לא היה מעז לעשות, להשוות לפרעה בן תמותה אחר שאינו פרעה!..אולם יהודה בגבורתו לא חושש, ובפרט שמשתמש גם בחכמתו, ונזהר להעביר את המסר בצורה המתפרשת לשני צדדים, שאומר לו "כי כמוך כפרעה" כאומר לו 'אתה יוסף בעיני דומה לפרעה', קטן תולה בגדול, ואינו תולה את פרעה ביוסף, במשמעות שהקטן נתלה בגדול, וגם בזה לא עושה דמיון גמור בניהם שמוסיף לזה 'כף הדמיון'. נו אחרי שאדם שומע שהוא מלך, הוא מוכן כבר לשמוע על הצרות של העבדים..

עתה ממשיך יהודה, בקו שהתחיל, אומר יהודה "אדני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח", ובאמת יוסף לא שאל אותם, רק האחים אמרו מצד עצמם אחרי שהעליל עליהם שהם מרגלים, אבל יהודה מיחס את הדברים ליוסף, בזה הוא מדלג, על הדם הרע שזרם ביניהם כשהגיעו לראשונה האחים מצרימה, ויוסף נטפל עליהם באשמת ריגול, אלא יהודה מציג את המפגש הראשון בין יוסף לאחים שעסק הוא

פרשת ויגש

בשאלה תמימה ששאלם יוסף דרך התעניינות, וממשיך יהודה "ונאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו". אחיו מת? הרי בתחילה ששאלם יוסף אמרו "והאחד איננו" ועתה מה השתנה שאומר לו יהודה במפורש "ואחיו מת" ועוד מה נצרך לספר שבנימין בן יחיד לאמו, אין זאת אלא בכדי לעורר את רחמי יוסף, ועוד ממשיך יהודה "ותאמר אל עבדיך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו", דהיינו אתה יוסף הבטחת לשמור על בנימין, ובאמת יוסף לא הבטיח זאת רק ציווה אותם שבפעם הבאה שרוצים להגיע הנה יצרפו אליהם את בנימין, אבל יהודה מציג בפני יוסף את דבריו בצורה חיובית, שהבטיח לשמור על אחיהם, ושוב בפסוק אחרי זה, חוזר ושונוה יהודה עד כמה חשוב בנימין בעיני אביו, שבלעדי ימות, ועוד מציג יהודה את ציווי יוסף אליהם שיורידו את בנימין, שכונתו בזה להראות ליוסף כמה תוקף יש לציווי, שעם כל הקשיים מצד האב הם מקיימים את דבריו שלו, ובכדי לעורר רחמי יוסף, ממשיך לתאר את סבל האב בצורה מפורטת.

ולבסוף, רק אז, מוסיף יהודה שנטל על עצמו להיות ערב לבנימין, וגם בזה יש גבורה פנימית, כשאדם מתחנן על נפשו, הוא מנמק זאת בסיבה הקרובה אליו, והיא נפשו, אולם יהודה ראשית כל דואג ומבקש לטובת אביו ואחיו ואך לבסוף מזכיר את סיבתו שלו, הרי שכל דרכיו של יהודה שקולות ומדודות, מדבר בחכמה ונוהג בגבורה ומשום כך אנו נקראים יהודיים..שכן יהודי שורש תכונתו היא להודות, לדבוק באמת, ולהאמין בהקב"ה.

אהבה, שהיא התוכחה הכי גדולה (מ"ה)

אם נתבונן היטב בקשר בין יוסף לאחיו, למען האמת - נראה, שאין תוכחה, אלא, יש - רק אהבה. לאורך כל הדרך, רואים שיוסף מאוד שומר, על כבודם של אחיו וגם בזמן שהוא מתגלה אליהם כתוב ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ואומר רש"י שלא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין, ולכן ציווה הוציאו כל איש מעלי ואז הוא נותן את קולו בבכי מרוב אֶחוד. הבכי חזק עד ש: "וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה".

הוא אומר לאחיו:

"גִּשְׁוּ בָא אֵלַי... אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם... אֶל תַּעֲצֹבוּ... לא אֶתֶם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה, כִּי הֵאֱלָקִים.

זה אלוקים ששלח אותי לפניכם, לָשׂוּם לָכֶם נְשִׂאֲרִית בְּאֶרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה.

מילים של אהבה אמר להם ; בשביל שיחושו בה.

אין פה תוכחה, אלא אהבת אחים.

אהבה, שהיא התוכחה הכי גדולה.

התברר שיוסף לא חטא בַּגָּאוֹה והמציא להם חלומות של גדלות, אלא יוסף חלם חלומות של אמת. זה רק הם שהתכחשו לאמת וברגע אחד פתאום הם הבינו זאת, ועל כן התביישו כל כך.

האח שלהם באמת אהב אותם. איך, יכלו לסלוד ממנו עד לכדי: וַיִּשְׁבְּאוּ אוֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ בְּדַבְּרוֹ לְשָׁלוֹם ? איך הם לא הבחינו באהבתו?

לכן, כיסתה את פניהם בושה, כל כך גדולה, עד כדי-כך, ש: וְלֹא יָכְלוּ אֲחָיו לַעֲנוֹת אוֹתוֹ.

פרשת ויגש

.... "ולא-יָכִילוּ אָחִיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ, כִּי בִבְהִלּוֹ מִפְּנֵיו". (מ"ה,ג')

ברגע אחד התגלה יוסף לאחיו וברגע הזה קיבלו האחים הסבר לכל הדברים "התמוהים".

הָבִינוּ את חלומותיו. הָבִינוּ למה נחשדו כמרגלים. הָבִינוּ עניין הגביע. הָבִינוּ איך "השליט" ידע להושיבם על-פי הסדר. הָבִינוּ למה תמיד נשאלו על אביהם, ולמה היה חשוב ל"שליט" לראות את בנימין הקטן. ברגע אחד, הוסרו כל הספקות והאמת יצאה לאור.

כאשר רבי אלעזר (חגיגה ד') היה מגיע לפרשה זו, הוא לא היה יכול להתאפק והיה בוכה כמו יוסף. ולמה? בגלל שהבנה זו של אחי יוסף היא מעין ההבנה ש"נבין" כשנגיע (אחרי 120 לבית-דין של מעלה.

פתאום יתבררו כל השאלות. פתאום יתבררו כל התשובות.

ואז, וודאי נגיב נגיב כמו אחי יוסף: **"ולא-יָכִילוּ אָחִיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ, כִּי בִבְהִלּוֹ מִפְּנֵיו".** ואם תוכחה של בשר ודם כל כך עוצמתית היא. תוכחה של הקדוש-ברוך-הוא על אחת כמה וכמה...!?

אשר יאמר לכם תעשו (מא,נה)

למה יוסף מל את המצרים?

אומרת התורה פ' מ"א נ"ה: "ותרעב כל ארץ מצרים ויצעק העם אל פרעה ללחם ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו"

רשי: "אשר יאמר לכם תעשו- לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו (השפתי חכמים- דיין מדכתיב אשר יאמר לכם תעשו למה כתיב בלשון אמירה ולא כתיב אשר יצווה? אלא ודאי אמירה היינו מילה כדכתיב גבי דוד שש אנוכי על אמרתך) וכשבאו אצל פרעה ואומרים לו כך הוא אומר לנו, אמר להם ולמה לא צברתם בר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר להם תעשו, הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות". עכ"ד.

ונשאלת השאלה למה יוסף אמר להם למול?

ומלבד מה שאומרים המפרשים נראה להוסיף ולומר שיוסף אמר להם למול כדי לקנות את כל מצרים מדין עבד כנעני שחייב במילה. וכמו שכתוב בפרשה פ' מ"ד: ותיתום השנה ההיא ויבואו אליו בשנה השנית ויאמרו לו לא נכחד מאדני כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה אל אדוני לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גויתנו ואדמתנו. למה נמות לעיניך גם אנחנו גם אדמתנו קנה אותנו ואת אדמתנו בלחם ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה ותן זרע ונחיה ולא נמות והאדמה לא תשם. ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה כי מכרו מצרים איש שדהו כי חזק עליהם הרעב ותהי הארץ לפרעה. (בדיין כי הארץ לפרעה ולא גופם). .. "ויאמר יוסף אל העם הן קניתי אתכם היום (יוסף קנה אותם לעצמו) ואת אדמתכם לפרעה (הארץ לפרעה) הא לכם זרע וזרעתם את האדמה" .. "ויאמרו החיתנו נמצא חן בעיני אדני והיינו עבדים לפרעה" (ולכאורה גופם לפרעה! אך רש"י מסביר: והיינו עבדים לפרעה- להעלות לו המס הזה בכל שנה לחק שלא יעבור. ועיין שפתי חכמים) אך למה לו ליוסף לקנות את המצרים? מה יצא לו מזה הרי הוא השליט בכל מקרה?

ונוכל להסביר זאת כדלהלן: הקב"ה ציווה את משה "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת ושמלתם

פרשת ויגש

על בניכם ועל בנתיכם ונצלתם את מצרים" - ממש ניצול! "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום וינצלו את מצרים" אומרת הגמרא בברכות ט' ב': וינצלו את מצרים א"ר אמי מלמד שעשאוה כמצודה שאין בה דגן ור"ל אמר עשאוה כמצולה שאין בה דגים בעיני המצרים לפחות נראה שבנ"י גזלו אותם!

ואכן המצרים קבלו על כך בפני אלכסנדר מוקדון בסנהדרין צ"א א': ..שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר (שמות יב, לו) וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר (שמות יב, מ) ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה.."

אך למה גביהא בן פסיסא לא ענה להם בפשטות שכל המצרים היו קנויים ליוסף, ומה שקנה עבד קנה רבו!

ואפשר לתרץ שהמצרים הביאו ראייה מפסוק מפורש ולכן גם גביהא בן פסיסא ענה להם מפשט הפסוקים.

תירוץ שני, גביהא בן פסיסא ענה להם באותה הדרך שבאו כנגדו. הם באו בטענה ממונית שאנחנו חייבים להם כסף. אמר להם לא אנחנו חייבים לכם אלא אתם חייבים לנו!

ומכל מקום עדיין קשה. שהרי אמנם המצרים היו קנויים ליוסף וממילא לזרעו ולכן על יוסף אין קושיא. אך יגידו המצרים מי התיר לשאר השבטים לקחת מהם!

ופה נוכל לתרץ שתי קושיות .

אומרת הגמרא בברכות נ"ה ב' "האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא לנקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה ולימא הכי אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא " ואם אותו אדם לא מזרע יוסף לכאורה מדבר שקר! אלא שהשבטים כולם נקראו על שם יוסף כמו שכתוב בתהילים פ' ב': "רעה ישראל האזינה נהג כצאן יוסף ישב הכרובים הופיעה " רש"י - מנהיגם ופרנס שלהם יוסף וכל ישראל נקראים על שם יוסף לפי שהוא פירנסם וכלכלם בימי הרעב ועוד, שמכיוון שיוסף נחשב השלמתו של יעקב, הוא במדרגת אב. ולכן אין הוא נמנה עם שאר השבטים אלא בניו. כך שהקושיות תורצו.

הרב קוק מוסיף על כך: (ראי"ה קוק, פנקסים (מהד' מכון הרצי"ה), פסקה יא, עמ' קעב-קעג) מה שאמרו חז"ל "האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא, לינקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה, וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה, ולימא הכי: אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא", כו', אין הכוונה שיועיל דברי שקר אם אינו מזרעה דיוסף, כ"א מפני שכל ישראל נקראו ע"ש יוסף הצדיק, כד' חז"ל במד"ר על פסוק "נהג כצאן יוסף", ועל כרחך צ"ל שאיזה כח תכונה של יוסף ישנה בכל ישראל. על כן, אע"פ שבזרעה ממש הכח של אין עין הרע שולטת בהם הוא בפועל ואינו צריך לשום התעוררות הכח ע"י דיבורים והכנות מצד האישיות הפרטית, בכל ישראל הוא בהעלם, בתור כח

פרשת ויגש

שלא יצא אל הפועל, שמועיל להוציא לפעל כשמעירים אותו ע"י דיבורים ראויים לכך. ע"כ "אנן מזרעיה דיוסף" הוא מובן אמיתי לעומת אותו היחש שפעולת עין הרע מתיחסת להרע ח"ו...

ויגש אליו יהודה ויאמר (מד,יח)

ברש"י מבואר שיהודה לא הסתפק בדברי תחנונים אלא "דיבר אליו קשות".

קשה לכאורה להבין את טענות יהודה ליוסף: הרי יהודה עצמו הציע ליוסף עונשים חמורים יותר, כמבואר בסוף פר' מקץ (שמי שיימצא הגביע בידו יומת, והשאר יהיו לעבדים), ויוסף הוא שהציע להקל ולקבוע שגונב הגביע יהיה לעבד והשאר ישוחררו.

מתרצים המפרשים (אור החיים והעמק דבר בסוף פרשת מקץ), שתחילה חשב יהודה שכל עניין הגביע הוא גזירת שמים, מידה כנגד מידה משום מכירת יוסף, ולכן לא התנגד ואף הציע הצעות מחמירות. אך כשראה שהשליט המצרי מתעתד להשאיר דווקא את בנימין, היחיד שלא השתתף במכירה, הסיק יהודה שאין כאן אלא מזימה גרידא של שליט מצרים, שיש להילחם נגדה באמצעי ה"השתדלות" הרגילים, ולכן דיבר אל יוסף כפי שדיבר.

ויגש אליו יהודה (מד,יח)

נאמר בבראשית רבה צג, ו: אמר לו יהודה: בנימוסות שלנו כתיב: 'אם אין לו ונמכר בגנבתו' (שמות כב, ב), וזה יש לו לשלם.

הקשו המפרשים, הרי יהודה מדבר כאן עם המושל הגוי של מצרים [הוא הרי לא ידע שזהו יוסף], ומדוע חשב יהודה, שמה שכתוב בתורה אמור לענין אותו?

ובארו, שהנה כשמוכרים גנב לעבד, לכאורה זהו פלא פלאים, מדוע יהיה מי שירצה לשלם כסף עבור הכנסת גנב לביתו!?

אלא, שלא מדובר כאן על גנב מקצועי או חולני (קלפטומניה), אלא על אדם שמרוב שהיה רעב, שלח יד בממון חברו. לכן אמרה התורה: "אם אין לו ונמכר בגנבתו", אבל אם יש לו - גנבתו מראה שהוא חולה, ושום אדם בר דעת לא יקח גנב אליו הביתה.

זהו שאמר יהודה ליוסף: "הרי לבנימין יש, לא חסר לו דבר, ואם כן הוא אדם שגונב מחמת מחלת נפש, ולמה לך לקחת אותו אליך הביתה?!"

אומר הרב רחמים חי חוויא זצ"ל מג'רבא בספרו "שירי מנחה", שענין זה, נרמז בראשי תיבות של הפסוק "ויגש אליו": וזה יש לו ישלם גביע אחר שכמותו ויפטר. והכוונה היא שישלם כפל ויפטר מלהיות נמכר לעבד.

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני (מד,יח)

הגאון מוילנא שאל את המגיד מדובנא שיבאר לו מדרש פלא בלי משל, כפי שהיה נוהג המגיד.

מובא במדרש:

אמר יהודה ליוסף, בנימוסינו כתיב, 'ואם אין לו, ונמכר בגניבתו', וזה יש לו.

פרשת ויגש

ולכאורה, יהודה בא להורות משפטי התורה לפני שניתנה למלך מצרים השולט ומושל בהרבה ארצות ומדינות, תקיף בדעתו, היקבל וישמע חוק העבריים שהם מתי מעט בעולם?

האם דבריו יעשו עליו רושם עד שישחרר את בנימין מבית האסורים שנתפס בעוון גניבת כלי יקר מבית המלך?

ענה המגיד מדובנא, שלכאורה קשה על עצם הדין של ונמכר בגניבתו, היעלה על הדעת שהגנב העומד למכירה פומבית יירכש כעבד & האמור לשהות ברשות אדונו, והלא בין לילה לא ישאיר מאומה מרכוש אדונו!?

והביאור הוא שהתורה מדגישה "ואם אין לו" - שכאשר הגנב מוצע למכירה ברחובה של עיר, עומד הוא ערום ויחף ורעב, שהרי משום כך הלך וגנב לצורך מחייתו, כדברי שלמה המלך במשלי: "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלאות נפשו כי ירעב", ולכן הקונוהו יחשוב בדעתו שיקבלו בסבר פנים יפות, יאכילהו וישקהו וילבישהו ולא יגנוב מביתו מאומה, כי בטבעו אינו גנב.

יהודה דיבר עם "המלך הנוקשה" בחכמה נפלאה באמרו - בנימוסינו כתוב ואם אין לו, וזה יש לו כל טוב, וכשנתפס כגנב מבית המלוכה, אין ללמד עליו זכות ומורגש מזה שבטבעו גנב הוא, ולמה למלך להכניס לביתו גנב, "ישב נא עבדך תחת הנער", והנער הבוגד יעל עם אחיו, שהרי היום ראה גביע ומחר יראה שוהם וספיר ויגנוב אותם והמלך יהיה אשם בכך שהעסיק

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני (מד,יח)

נאמר בבראשית רבה צג ו': אמר רבי סימון: [אמר יהודה ליוסף:] בנמוסות שלנו כתיב (שמות כב, ב) 'ואם אין לו ונמכר בגנבתו', וזה יש לו לשלם.

קשה, הלא יהודה רוצה לפטור את בנימין מ"ואם אין לו ונמכר בגנבתו" על ידי תשלום הגנבה, אם כן היה עליו להקדים את הרישא של הפסוק שהוא עיקר טענתו: "בנמוסות שלנו כתיב 'שלם ישלם'?"

[אמנם יש מהדורות של המדרש שבהן כן מוזכר הפסוק מראשיתו.] ועוד יש להקשות: מה מועילה טענת יהודה כי יש ביד בנימין לשלם את גנבתו, והרי יוסף יכול להשיבו כי אין מדבר בחפץ רגיל שיש לו ערך מוגדר, אלא מדובר בגביע מיוחד שבעזרתו מנחשים, ולגביע כזה אין ערך כספי!

בספר "פניני קדם" מביא בשם "לקוטי שושנים" שענין אחד מתורץ בשני: אם יהודה היה אומר לו "שלם ישלם", באמת היה יוסף יכול לדחותו בטענה שלגביע אין ערך כספי.

לכן אמר לו יהודה: "אם אין לו ונמכר בגנבתו", ואומרת הגמרא (קדושין יח ע"א) "גניבו חמש מאות, ושוה אלף - אינו נמכר כלל".

לכן טען לו יהודה טענת "ממה נפשך": אם תסכים - אזי "שלם ישלם", ואם תאמר שלחפץ הגנוב אין ערך - אזי גם לבנימין אין ערך ואם כן עליך לשחרר אותו.

"וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי..." (מד,יח)

דרש רבי חנוך צבי הכהן רבה של בנדין:
ניגש יהודה אל יוסף בגודל אהבה ואומר לו "בי אדני", כאומר: הלא אתה ממש בי, בתוכי, שנינו כאיש אחד

פרשת ויגש

וכה נתעוררה אהבה בליבו של יוסף, "כמים הפנים לפנים", עד שהתוודע אל אחיו...

ויגש אליו יהודה בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני, כי כמוך כפרעה. (מד,יח)

הגישה שבתוך הנסתר צריך להודות על הקשיים. ובכך לבקש על גילוי אדנות ה'

במדרש (ב"ר צג, א) **בני אם ערבת לרעך, תקעת לזר כפיך: נוקשת באמרי פיך נלכדת באמרי פיך: עשה זאת אפוא בני והנצל כי באת בכף רעך לך התרפס ורהב רעך** (משלי ו' א-ג): ושם ברש"י **"אחר שנעשית ערב להקב"ה שהוא רעך, כדכתיב (שה"ש ה, טז) זה דודי וזה רעי."** וקבלת עליך בסיני ובערבות וכו' עיי"ש. ד"א אם ערבת לרעך זה יהודה וכו'.

הנה משמעות הפסוקים שהמדרש מביא שבמתחייב עורבות הוא חייב לעמוד מאחורי התחייבותו ולכן צריך הוא להתרפס בפני המלווה והדמיון בזה הוא גם כלפי השי"ת שנתחייבנו בהר סיני מטעם ערבות ואין לנו עצה כי אם להתרפס ולבקש חנינה מאת השי"ת במקרה שחטאנו לו.

ודבר זה צריך הבנה כי מה עניין זה קשור ליהודה' בפרט שבמציאות אנו רואים שדיבר אתו קשות?

הסבר הדברים יוקדם בדברי ה'באר מים חיים' שמסביר הפסוק **'ויזבח זבחים לאלוקי אביו יצחק' מה היה הקרבן שהקריב?**

ומסביר על פי הפסוק "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד" ודרשו חז"ל **טוב-זה מידת הטוב מאוד-זה מידת הפורעניות.** וצ"ב כי מידת הטוב הוא טוב בלבד ופרעוניות זה בחינת מאוד והוא פליאה?

הסבר דבריו יוסבר בדרך משל לחולה ששוכב על ערש דוי בלי הכרה והרופא אומר למלווה של החולה שבקרו יתעורר מתרדמתו ומיד יבקש מים ואני מצווק שבשום פנים לא תתן לו מים אלא תשאיר אותו צמא עד למחרת כי זה רפואתו.

ובאמת כך היה שהחולה התחנן למעט מים והמלווה לא רק שלא נתן לו מים אלא אף הרחיק ממנו כל טיפת מים והחולה ממש בכה מצימאון ולא שת לבו ממש באכזריות והחולה בכה מאין הפוגות עד שנרדם ולמחרת התעורר ונרפא לגמרי, ואז הסביר לו את הנהגתו אליו לפי פקודת הרופא ולטובתו עשה כל זאת. כמובן שהחולה היה מלא שבח והכרת הטוב לו, ואמר לו, לא רק זה שאני מוקירך על אי נתינת השתייה כפי שביקשתי אלא אני מעריץך ביותר על יכולת עמידתך האיתנה מול תחנוני הבלתי פוסקים ועל זה אני מלא הודיה ותהילה למעשיך הנשגבים.

הנמשל ברור שכל היסורים והקשיים שהאדם עובר הוא דומה לחולה שמבקש לשתות והוא העדר הטוב בשבילו והקב"ה שכולן רחמים וחסד רוצה להיטיב עמו יודע שהיסורים הללו הם רפואתו ותקנתו והאדם מתחנן לבוראו שיסיר ממנו אלו היסורים וקוב"ה כביכול מתעלם ואינו שועה לבקשתו והאדם מתמלא בטרוניה על הנהגתו כביכול. ולכן טוב זה מידת הטוב ומאוד זה מידת הפורעניות שהוא הטוב ביותר ולכן נקראת בחינת מאוד. ולכן אחרי הודיע ה' כל זאת שראה יעקב שכל סאת היסורים היה כולו רחמים וטובה העלה עולות וזבחים לה'.

לפי זה נראה לי לבאר בהסבר מחודש הפסוק **'ואהבת לרעך כמוך, אני הויה'.** יאמר שכוונתו שבעת

פרשת ויגש

הסתר פנים כשהרפתקאות או יסורים משתרגים על האדם יאהב את השי"ת כמו שהיה רוצה שחברו יאהבו גם אם אינו מבין לגמרי את מעשיו או הנהגתו. ולכך אמר ואהבת לרעך היינו קוב"ה דהרי חזינו שגם השי"ת נקרא רע [זה דודי וזה רעי] ותאהבו כמוך, כמו שהיית רוצה שיאהבו אותך כשמעשיך אינם נהירים לזולתך. וכל כך למה כי אני הויה שכל כולי רחמים וגם מה שנראה לך דין הוא כולו רחמים.

לפי זה יתבאר על פי דרכו של השפ"א (תרל"א) דבאותיות יהודה יש שם הויה והאות ד' הוא שם אד-ני שהוא בחינת השראת השכינה הנסתרת בתוך האדם, הוא בחינת אד' שהוא על שם האדנות שהכח והממשלה שלו. ששם הויה הוא מורה על מציאות ה' ואדנות על הנהגתו המושל בכל ענייני העולם הזה אותו חידש אברהם כדאיתא בגמ' (ברכות ז ע"ב) אמר רבי יוחנן משום ר"ש בר יוחי מיום שברור הקב"ה את העולם לא היה להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקרא אדון שנאמר "אד-ני אלוקים במה אדע כי אירשנה".

תפקיד האדם לדעת על אדנות ה' בכל תנועה באבריו ובבריאה כולו שהוא מלכות כל עולמים וממשלתו בכל דבר וזה גילוי האדנות שבתוך ההויה ב"ה אין סוף שאין עוד מלבדו. יהודה שהיה אז אצלו שעת מיצר והיתה עצתו להגשה על ידי התבוננות בפנימיות הדבר שחזר לעצמו הדברים להיות מיושרין אצלו ולקבל רצון השי"ת בשמחה.

החידושי הרי"מ אמר שכל יהודי נקרא בשם יהודי על שם יהודה שהודאה הוא כולל הודאת האמת והודאת השבח ששניהם עולים בקנה אחד וזה תכלית ההודאה שמודה על השגחתו הפרטית בכל צעד ושעל וגם אינו מתרעם על מעשיו ית"ש ולהיפך עוד מודה לו שהכל לטובה.

ב' הפשטים במדרש אומרות לנו דבר אחד, שאדם שיש לו מחויבות ואינו מבין למה הוא נידון בקשיים כלשהם, יבין שהוא מטעם שהוא ערב אם למעשי עצמו או מעשי הזולת ולא עבד דינא בלא דין.

מעשה אבות סימן לבנים ומדברי יהודה נלמד לדורות את הגישה הנכונה לחיים שגם בשעת מיצר צריך להודות באמת ולהאמין שהכל הוא מאת השי"ת לטובה ולשבח עליו, וכך יתפרש הפסוק: "ויגש אליו יהודה", זה היהודי שכלול בו ב' שמות השי"ת כפי שהסברנו וגם ב' ענייני ההודאה 'ויאמר בי אדני' כוונתו לשם אד-ני כאומר גישתי אליך אדוני שמושל ואדון על כל המעשים, "ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני", היינו על אף שהנראה בעיני, שיש כאן דין וממשלה וח"ו יש לי רוגז על כך. ולכך אני מבקש "אל יחר אפך בעבדך" על זה שחלילה אני רואה צער ויגון בדבר, "כי כמוך כפרעה", כלומר שגם אני יודע שכמו בגלות מצרים תחת פרעה שהיה נראה מרור ועינוי לישראל, מכל מקום כמו ששם היתה יד הויה ורחמים מצד השי"ת כפי שהתגלה לאחר מעשה, כן הוא עתה ועל זה אני מודה ומשבח לך ית"ש. וכפי שאומר השפ"א שכשאדם מתדבק בזה מתקיים בו הבחינה ולא יכול להתאפק ומתגלה המלכות אליו בנהורא מעליא.

אדוני שאל את עבדיו לאמר היש לכם אב או אח (מד, יט)

רש"י: מתחילה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה? בתך היינו מבקשים? או אחותנו אתה מבקש? ואף על פי כן "ונאמר אל אדוני" לא כיחדנו ממך דבר.

וצריך להבין מדוע יהודה נזכר לומר לו שבא עליהם בעלילה רק עכשיו הרי מטבע הדברים היה צריך לומר זאת כשהכניסם לכלא או כשביקש שיביאו את בנימין מהם כל השאלות והחקירות הללו והעלילה שאתה מעליל עלינו בתך היינו מבקשים וכו' ומדוע רק כאן כשחזרו עם הגביע הגנוב נזכר לטעון זאת?

פרשת ויגש

בספר ליקוטי יעבץ מתרץ שהרי ידוע המדרש שמסביר מדוע יוסף רצה את בנימין בלבד לעבד ולא הרג אותו ולקח את כולם לעבדים כהמלצת יהודה משום שנהג כמנהגי התורה שידוע שגנב שאין לו לשלם נמכר בגנבתו לעבד ולבנימין היה להשיב את הקרן אך לא כפל של גביע המלך שאין לו ערך ומחיר מפני שהוא מנחש בו הכל כמו שאמר להם יוסף כששאל אותם היאך העיזו לגונבו, כעת אמר לו יהודה אם אתה המלך מנחש ויודע הכל דרך הגביע הזה מדוע שאלת אם יש לנו אב או אח היית מקשקש בגביע ורואה עלינו הכל אם בכל זאת שאלת בתך היינו מבקשים או אחותנו אתה מבקש ודרך המבקשים בחיתון לברר על המשפחה ועל כרחך אתה מעליל עלינו עלילות וטענה זו באה רק לאחר שאמר להם שהוא מנחש דרך הגביע הגנוב.

תירוץ נוסף מובא בשם הגרי"ש אלישיב שכששאל אותם יוסף האם יש להם אב או אח הבינו זאת משום שהיה רעב ובזמן כזה חיים בצמצום ומחלקים מנות לפי ראש ולכן שאל אם יש עוד אנשים שלא הגיעו שצריך לשלוח להם מזון אבל כשיצאו ממנו ושמו לב שכן לבנימין חמש ידות כמו שכתוב בסוף הפרשה הקודמת אמרו אם כך אין צמצומים אז מדוע חקרת אם יש לנו אב או אח? על כרחך מתחילה בעלילה באת עלינו ועל מה ולמה הרי כפי שטענו תמיד שאינם מרגלים.

ויצא האחד מאתי ואמר אך טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה (מד, כח)

בישיבתו של ה"חתם סופר" נפטר, ל"ע, בחור צעיר בן י"ח שנים, שהיה תלמיד חכם גדול, זוכה להספיק הרבה בימיו הקצרים.

אמר ה"חתם סופר" בהספד: הבחור היה בן י"ח אבל חכם כמו בן ששים, אלא שאנו לא ראינו את הששים, רק את הי"ח.

כמו שכתוב אצל המן שירד לבני ישראל במדבר: **"והמן כזרע גד הוא ועינו כעין הבדלח"** ואלו בני ישראל התלוננו: **"נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו"**. מדוע? כי נכון שאפשר היה לטעום כל טעם במן, אבל לא ראו את האוכל, וכשאדם לא רואה הוא נשאר רעב. **"נפשנו יבשה"** כי "בלתי אל המן עינינו" אנו רואים רק את המן, ולא מאכל אחר.

וכך גם אנו, אמר ה"חתם סופר", ראינו לפנינו בחור שהוא בן י"ח שנים, ולא ראינו אותו בן ששים. המשיך ה"חתם סופר" ואמר: יעקב אבינו טען שיוסף היה חכם גדול, שהרי כתוב **"כי בן זקנים הוא לו"** ואומר תרגום אונקלוס **"בר חכים"**.

אלא שיוסף היה בן שמונה עשרה כשנמכר, שנאמר: **"ויצא האחד"**, ו"האחד" בגימטריה שמונה עשרה. ומסיים הפסוק **"ולא ראיתיו עד הנה"**, "הנה" בגימטריה ששים. את הששים לא ראיתי, למרות שהוא היה חכם כמו בן ששים

"כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי..." (מד, לד)

אומר רבי יעקב יוסף בעל ה"תולדות" מפולנאה:

כה צריך כל יהודי לדבר אל לבו: איך אעלה אחר כך אל אבי שבשמים, וימי הנעורים אינם אתי, כלו בהבל וריק..

היש לכם א"ב או א"ח?! (מד, יט')

פרשת ויגש

ע"י המוסיף יצה"ר הולך...

הרה"ק **רבי מרדכי מקאזמיר זי"ע** אמר אמרה נפלאה על הפסוק: "אדוני שאל את עבדיו לאמור היש לכם אב או אח, ונאמר אל אדוני יש לנו אב זקן".

הנה בגמרא שבת (כא:) בענין נרות חנוכה פליגי בזה בית הלל ובית שמאי, בית הלל סוברים שצריך להיות בכל יום מוסיף והולך, ובית שמאי סוברים שצריך להיות פוחת והולך.

ועל זה מצינו רמז בכתוב: "**אדני שאל את עבדיו**" - הקב"ה תובע ושואל מאיתנו "**היש לכם אב או אח?**"

דהיינו איך אתם סוברים **א"ב** היינו שצריך להדליק בכל יום יותר, ביום ראשון א' וביום שני ב', או **א"ח**, היינו שצריך להיות פוחת והולך להדליק ביום א' ח' נרות, וביום שני ז' נרות.

"**ונאמר אל אדני יש לנו 'אב' זקן**" - על כך אנו משיבים, שאנחנו פוסקים כבית הלל שצריך להדליק ביום ראשון א' וביום שני ב', ולהיות בכל יום מוסיף והולך, וע"י ה'**אב**' - שזוהי הבחינה של מוסיף והולך בעבודת ה', נוכל להכניע את היצה"ר שנקרא - **זקן** וכסיל...!

והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם (מה, יב)

פי המדבר אליכם - בלשון הקודש (רש"י).

וכי מה ההוכחה שהוא יוסף בזה שהוא נשאר מדבר בלשון הקודש?

החת"ס (בפרשת שמות) מתרץ כי אדם שעובר ממדינה למדינה אין לו בעיה לשמור את שפתו. לא כן לשון הקודש, עם ישראל שבעים שנה מאז שירד לבבל בחורבן הבית פסק מלדבר את לשון הקודש, כי היא שפה קדושה ומשאדם נטמא שוב השפה גם משתכחת ממנו. וזה מה שיוסף אמר להם מה שאני דובר את לשון הקודש כי עדיין נשארתי בקדושת.

(הגהת העורך: צ"ב כי במצרים כתוב שנגאלו אע"פ ששקעו במ"ט שערי טומאה כי לא שינו את לשונם).

ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו (מה, א)

יש לתמוה, בתחילת הפסוק כתוב "ולא יכל יוסף", אם כן כפי שאין צורך לכתוב בהמשך: "ויקרא יוסף הוציאו...", גם בסיום הפסוק אפשר היה לכתוב "בהתודעו" אל אחיו, לשם מה צריך להזכיר לנו שוב שמדובר ביוסף?

פרשת יגש

במדרש (ב"ר פר' צג) מבאר שיוסף לא התוודע לאחיו בפתע פתאום, כדי שלא יבהלו ויתביישו. כשראה שהגיע הזמן להתגלות לאחיו, אמר להם: הבה ונסכם מה טענתם לי עד עתה: למה אני אמור לשחרר את בנימין?! כי אביו כבר שכל בן אחד, ואת בנימין הוא אוהב כל כך, עד שהוא עלול למות אם בנימין לא יחזור. מי אמר בכלל שאחיו מת? אני אראה לכם שהוא חי, ואף אביא אותו לכאן! ומיד קרא: "יוסף בן יעקב, בוא לכאן!" כששמעו זאת אחיו החלו מביטים לארבע רוחות השמים, לראות מהיכן יבוא יוסף. אמר להם יוסף: "להיכן אתם מביטים? אני הוא יוסף!" יוסף התגלה לאחיו קמעא קמעא ולא בפתע פתאום כדי לא לביישם.

זהו שרומז הפסוק במלים "בהתוודע יוסף אל אחיו", בתחילה נתן יוסף לאחיו את התחושה שיוסף אחר עומד להתגלות לאחיו, לאחר שעיקלו את העובדה שיוסף עודנו בחיים, יכול יוסף כבר לומר להם "אני יוסף".

ולא יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו (מה,א)

יש לתמוה, בתחילת הפסוק כתוב **"ולא יכל יוסף"**, אם כן כפי שאין צורך לכתב בהמשך: **"ויקרא יוסף הוציאו..."**, גם בסיום הפסוק אפשר היה לכתוב **"בהתודעו"** אל אחיו, לשם מה צריך להזכיר לנו שוב שמדובר ביוסף?

במדרש (ב"ר פר' צג) מבאר שיוסף לא התודע לאחיו בפתע פתאום, כדי שלא יבהלו ויתביישו. כשראה שהגיע הזמן להתגלות לאחיו, אמר להם: הבה ונסכם מה טענתם לי עד עתה: למה אני אמור לשחרר את בנימין?! כי אביו כבר שיכל בן אחד, ואת בנימין הוא אוהב כל כך, עד שהוא עלול למות אם בנימין לא יחזור. מי אמר בכלל שאחיו מת? אני אראה לכם שהוא חי, ואף אביא אותו לכאן! ומיד קרא: **"יוסף בן יעקב, בוא לכאן!"** כששמעו זאת אחיו החלו מביטים לארבע רוחות השמים, לראות מהיכן יבוא יוסף.

אמר להם יוסף: **"להיכן אתם מביטים? אני הוא יוסף!"** יוסף התגלה לאחיו קמעא קמעא ולא בפתע פתאום כדי לא לביישם. זהו שרומז הפסוק במלים **"בהתודע יוסף אל אחיו"**, בתחילה נתן יוסף לאחיו את התחושה שיוסף אחר עומד להתגלות לאחיו, לאחר שעיקלו את העובדה שיוסף עודנו בחיים, יכול יוסף כבר לומר להם "אני יוסף".

אני יוסף, העוד אבי חי (מה,ג)

שאלה זו ("העוד אבי חי") נראית כתמוהה, הרי אך זה הרגע האריך יהודה להבהיר לו שיעקב חי (שכן כל תחנוני יהודה נסובו סביב הטענה, שאם בנימין יישאר במצרים, יעקב לא יוכל לשאת זאת וכו').

"הכתב והקבלה" מתרץ בשם רלב"ג, שיוסף לא סמך על מה שאמר יהודה קודם לכן, שהרי ייתכן שיהודה שיקר כדי להינצל מהשליט המצרי (בטרם ידע שהשליט הוא יוסף). לכן שואל אותו יוסף שוב- כעת אחר שנודע לך שאני יוסף, אמור לי את האמת, האם אבי חי (ובזה יובן גם מבנה המשפט - אני יוסף, העוד אבי חי? כלומר האם כעת, לאחר שידוע לך שאני יוסף, אמור לי העוד אבי חי).

הבית הלוי מתרץ באופן אחר: המלים "אני יוסף, העוד אבי חי", אינן רק שאלה גרידא, אלא תוכחה גלויה וסתירה לכל טענותיו של יהודה. שכן כל טענת יהודה לעיל הייתה, שאע"פ שמצד הדין מגיע לבנימין העונש להישאר עבד, מכל מקום אין להענישו כי הדבר יפגע ביעקב עד שייתכן שימות ("והיה בראותו כי

פרשת ויגש

אין הנער ומת"). על כך מוכיחו יוסף- אם כן מדוע לא עשיתם את אותו חשבון כשזממתם להרגני ואח"כ למכרני? האם אז לא חששתם לחיי יעקב? והמשפט כולו מתפרש כך: "אני יוסף", אני הוא יוסף שמכרתם, "העוד אבי חי", האם לא חששתם להרוג את אבי אז, כשם שאתם חוששים כעת בעניין בנימין?

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף (מה,ג)

מסופר במדרש: כיוון שראה יהודה ליוסף שאינו מתפייס (נענה לבקשתו לשחרר את בנימין) התחיל לומר לאחיו: מה אנו עומדים? מזה (יוסף) נתחיל (להרוג) ובפרעה נסיים. והם לא היו יודעים, שיוסף מבין את לשונם.

כיון שראה יוסף כך (שמוכנים האחים למסור את נפשם בעד אחיהם הקטן) התחיל אומר להם בתחנונים ולשון רכה: איני רוצה אלא לידע מי נתן לבנימין זה העצה לגנוב את הגביע?

כיוון ששמע בנימין כך, אמר: לא הם נתנו לי עצה, ולא אני נגעת בגביע.

אמר לו יוסף: הישבע לי!

התחיל להישבע לו, ובמה נשבע לו? ביוסף אחיו נשבע, שלא נתנו לו עצה ושלא נגע בגביע.

אמר יוסף: מי יודיע לי, שאתה נשבע על אחיך באמת?

אמר לו בנימין: משמותם של בני אתם יכולים לידע כמה אני מחבבו, שהוצאתי שמותם על מה שאירע לו (קראתי לעשרת ילדי שמות המביעים אהבתי וגעגועי אל אחי יוסף).

כיוון ששמע יוסף כך, לא יכל לכבוש רחמיו (להתאפק מלבכות ומיד) "ויאמר יוסף אל אחיו: אני יוסף"

ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי (מה,ג)

וידועה השאלה מה הקשר בין זה שגילה להם שהוא יוסף לבין השאלה העוד אבי חי בייחוד לאחר שהוא יודע שאבא חי שהרי לפני רגע אמרו שאם לא יחזיר את בנימין אבא עלול למות?

ומתרצים שהרי כפי שמובא ברש"י הראה להם שהוא מהול ומובא עוד שדיבר אתם בלשון הקודש אבל זה עדיין לא הספיק כדי להוכיח להם שהוא אכן יוסף והוא חי אז מה באמת שכנע אותם שהוא יוסף? האמירה שאמר להם העוד אבי חי ופירושה: שיעקב בלימודו עם יוסף אמר לו שיש לו הבטחה שאם לא ימות אחד מבניו בחייו מובטח הוא שלא יראה פני גיהנום.

ואת זה הוא גילה רק ליוסף והאחים עדיין לא ידעו מההבטחה הזו ולהם הוא גילה רק כאשר אמרו לו שיוסף מת ע"י חיה רעה אמר "כי ארד אל בני אבל שאולה" ועל המקום מביא רש"י את המדרש שגילה להם על ההבטחה שהוא מובטח שכעת אבודה שהרי אחד מבניו מת בחייו

וזה מה שטמון במה שיוסף אמר העוד אבי חי אמר להם אבא חי לעולם הבא ואינו רואה גיהנום שכך

פרשת ויגש

הובטח ומפני מה כעת כן האמינו לו שהרי כשיעקב גילה להם הוא כבר לא היה איתם ולא היה מי שיגלה לו ובהכרח שהוא יודע לפניהם לכך האמינו לו שהוא יוסף ויעקב אביהם יכול להיות רגוע שהבטחתו תתקיים.

ויאמר יוסף... אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו (מה,ג)

מדוע לא הכירו האחים את יוסף עד עכשיו?

אומר הרב שלמה סובול בספרו "שלמה חדשה", שכדי ליישב קשיה זו, עלינו להתבונן במאורע המסופר בספר מלכים אודות המפגש של יהורם בן אחאב עם אלישע הנביא.

היה זה כאשר יהורם, מלך ישראל, שהיה רשע, אם כי במידה פחותה מאביו, בקש לצאת למלחמה נגד מישע מלך מואב אשר מרד בו, אולם מאחר וחשש לצאת לקרב לבדו, פנה אל יהושפט, מלך יהודה שהיה צדיק, ובקש ממנו לחבור אליו.

יהושפט נענה לקריאה ושניהם יצאו למלחמה, אולם בדרכם כלו לפתע המים. חשש כרסם בלבו של יהורם. "יתכן כי ה' רוצה להמית את כולנו" - הבין - "הלא אין אפשרות להתקיים ללא מים!"

מלך יהודה, שהיה שתף לדאגותיו, נענה ואמר לעומתו: "וכי אנו יכולים לדעת בדיוק מה רצון ה'? הלא יש נביא בישראל, הבה ונלך אליו!"

וכך הלכו שניהם אל אלישע הנביא.

מיד בראותו את יהורם, קרא אליו אלישע: "מדוע הנך בא אלי? לך אל נביאי אביך ואמך, אשר הרגה את נביאי ה',! ואחר הוסיף: "חי ה'... אשר עמדתי לפניו כי לולי פני יהושפט מלך יהודה... אם אביט אליך ואם לעילוי נשמת ר' משה בן ר' מנחם מנדל שניצר לעילוי נשמת ר' משה בן ר' מנחם מנדל שניצר בכל עיני הגליון ניתן לפנות למיכאל 050-4147001 לעלוי נשמת ר' טוביה בן ר' שרגא לוונשטיין תנצב"ה לרפואת חיה שפרה בת הודיא הדסה בתושח"י לעלוי נשמת האברך ר' יהונתן נדב ז"ל ב"ר חיים שלמה יבדלחט"א תנצב"ה אראך" (מלכים ב' ג, יד), כלומר: אלמלא יהושפט מלך יהודה בא עמך, לא הייתי מביט כלל לכוונך.

ונשאלת השאלה מדוע כופל הנביא את דבריו ואומר: "אם אביט אליך ואם אראך"?

התשובה לכך נמצאת בגמרא האומרת (מגלה כח ע"א): "אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע". וה"מגן אברהם" (סוף סימן רכ"ה ב"שלחן ערוך") פוסק להלכה שאסור להסתכל בפני אדם רשע, כשכוונתו היא שאסור להביט בעיניו של אדם רשע, אולם אין אסור על ראייה בעלמא.

זהו שאמר אלישע ליהורם: "אם אביט אליך", לא אביט בך שכן רשע הנך, ואפילו "אם אראך" בראיה בעלמא לא הייתי רואה אותך אלמלא יהושפט.

על המהרי"ל דיסקין, "השרף מבריסק", העלילו פעם המשכילים עלילת שוא, שכביכול, שלח ידו בכסף שהופקד אצלו, והתלוננו במשטרה שהוא גנב. כתוצאה מתלונה זו הושלך הרב לכלא ונשקפה סכנה לחייו.

פרשת ויגש

השתדלנים מקרב הצבור החרדי השיגו עבורו את העורך דין הגדול ביותר ברוסיה שהיה יהודי מומר. עורך הדין בא אל הרב לכלא לדבר עמו אודות קו ההגנה שיינקט במשפטו. בעת הפגישה, ישב המהרי"ל כשפניו כלפי מטה, בלי להביט בפני עורך הדין, וכך ענה לשאלותיו.

בסוף הפגישה שאל עורך הדין: "כבוד הרב, מדוע אינך מסתכל עליי"? והרב ענה בפשטות: "כי אסור להסתכל בפני אדם רשע!"

הגיע המשפט. התביעה הציגה את כתב האישום, ואז נעמד עורך דינו של המהרי"ל ואמר כך: "כבוד השופט! ברצוני לתאר לך מיהו הנאשם. הוא הרי יודע היטב שחייו תלויים בי, ואף על פי כן בפגישתו עמי לא הסתכל עלי, כי על פי צווי תורתו אסור לו להסתכל בפני אדם רשע. אמר לי אתה, כבוד השופט, היתכן שאדם כזה הוא גנב?" ואכן השופט קבל את הטענה וזיכה את המהרי"ל מכל אשמה.

סיפור דומה ארע עם ה"חפץ חיים" זצ"ל. בעת מלחמת העולם הראשונה העלילו על תלמיד ישיבתו שהוא מרגל ובקשו לגזור עליו גזר דין מות. בא, ה"חפץ חיים" להעיד עליו עדות אופי, שבחור טוב הוא ואינו מרגל.

לפני שנעמד ה"חפץ חיים" להעיד, אמר עורך הדין של הבחור כי ברצונו להקדים ולספר סיפור על ה"חפץ חיים", שידע השופט במי מדובר:

פעם כשהיה בתחנת הרכבת גנב לו מישהו את המעיל, והוא רץ אחרי הגנב וצעק לעברו: "אני מוחל לך, אני מוחל לך, שלא תכשל, חלילה, בעוון גנבה"...! נתן להבין מכאן, אפוא, כמה צדיק הוא אדם זה!

"ואתה מאמין לסיפור הזה, הה"? שאל השופט את עורך הדין.

"אינני יודע אם להאמין או לא להאמין", ענה העו"ד, "אך זה ברור שעלי ועליך לא מספרים ספור כזה"...

מעתה יבואר מה שהקשינו אודות האחים אשר לא הכירו את יוסף, סבורים היו שמדובר במושל מצרי, רשע מרושע, אשר כבר הספיקו לטעום את "נחת זרועו" בצרות הצרורות שהביא עליהם, ומשום כך הם נמנעו מלהביט בפניו.

אמנם ראייה בעלמא מותרת במקרה כזה, אך מאחר ופרצופו של יוסף השתנה בגלל הזקן שגדל, הם התקשו לזהות אותו בראיה כזו, ורק כאשר אמר להם "אני יוסף" הם הביטו בו וזהו אותו.

ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו (מה,ג)

כתוב בבראשית רבה צג, י: אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. בלעם חכם של העובדי כוכבים, לא יכול לעמד בתוכחתה של אתונו... יוסף קטן של שבטים היה, ולא היו יכולים [אחיו] לעמד בתוכחתו... לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא... על אחת כמה וכמה".

על מהות תוכחתו של הקב"ה לכל אחד ואחד המשיל ה"בית יצחק" את המשל הבא:
למלך אחד היו ארמונות רבים בערי מדינתו, ובהם היה משתכן בעברו ברחבי הממלכה. אולם לעתים היה מרחיק נדוד ומגיע לערים רחוקות שבהן לא נבנה עבורו ארמון. במקרים כאלו היה מתארח בתקופת שהותו במקום בבית אחד מן התושבים.

פרשת ויגש

אחד מן המארחים הקבועים של המלך היה יהודי עשיר, שהתגורר בעיר רחוקה שלא נבנה בה ארמון למלך. פעם אחת החליט המלך לעמוד באופן בלתי אמצעי על אורחות תושבי מדינתו, לפיכך החליף את בגדיו, כך שלא יכירוהו, ונסע לאותה עיר.

הגיע המלך לבית המשפט, הציג את עצמו כאורח שבא מרחוק, וברר אצל השופטים היכן יוכל להתאכסן. השופטים הבכירים שההלך המוזר שנטפל אליהם עורר בהם שאט נפש, הגיבו בקוצר רוח: "**כאן לא לשכת התירות**", והורו לו לעזוב מיד את המקום.

אולם המלך המשיך להתווכח איתם. הוא היה משוכנע שבעוד רגעים אחדים יעלה זכרונו לפנייהם, והם יכירו את מלכם, אולם תקותו נכזבה - השופטים לא זהו אותו, והתייחסו אליו כאל הלך תמוה. המשיך המלך לביתו של היהודי. הלה הכיר מיד את מלכו, אולם מאחר והבחין בבגדיו השונים, הבין כי הוא מבקש להסתיר את זהותו, ולא שוחח אתו על כך.

הוא ארח אותו בכבוד רב, וכל בקשתו התמלאה מיד. הבין המלך שהיהודי זהה אותו, קרא לו וספר לו על כעסו הגדול על השופטים שלא הצליחו לזהות אותו. "ולא די בכך", הוסיף המלך, "דוקא בבית המשפט תלויה תמונתו על הקירות, על מנת להזכיר לשופטים על מי שנמצא מעליהם, היכול לקבל את תלונותיהם של הנשפטים לפנייהם. לשם מה לי כל זאת, אם בעמדי לפנייהם אין הם מזהים אותי?"!

ומבאר ה"בית יצחק", שכאשר יוסף עמד לפני השבטים, ואמר להם: "**אני יוסף**", נבהלו אחיו מפניו. יוסף הצדיק אמר להם: "**העוד אבי חי**", אתם באים כעת ואומרים לי שאתם חסים על אביכם בכל הקשור לבנימין, כעת אתם זוכרים אותו היטב! אם כן, אפוא, כיצד יתכן שלא זהיתם אותי, הלא זיו איקונין שלי דומה לשליו?!

הלא אם באמת היה אכפת לכם ממנו, לא הייתם מסירים את זכרונו מעמכם, ועל ידי כך הייתם מזהים אותי, ומכירים אותי מיד! ועל אף שהיה יוסף הקטן שבאחים - לא יכלו אחיו לענות אותו, ומה נאמר ומה נדבר כשהקב"ה בכבודו ובעצמו יפנה אלינו בטענה: כיצד זה שכחתם אותי?!

ועתה אל תעצבו... כי למחיה שלחני אלקים לפניכם (מה,ה)

לראות את יד ההשגחה העליונה בכל מעשה.

יוסף הצדיק מלמד אותנו יסוד כיצד צריך האדם להביט במאורעות החיים. בכל מקרה יש לבחון את הדברים במשקפיים אחרות ולא להסתכל בראייה מצומצמת, שטחית ונקודתית על המעשה.

בספר "הפרשה המחכימה" הרב שלמה בן דוד שליט"א מחדד את הדברים בצורה נפלאה: יוסף, על אף כל מה שגרמו לו אחיו, שבתחילה שנאוהו והתנכלו להמיתו, עד שהחליטו למוכרו לאורחת ישמעאלים, הוא התגלגל בגללם ממקום למקום עד שהגיע למצרים. במשך שנים, בן הזקונים לאביו, לא רואה אותו ולא שומע אודותיו מאומה. לאחר מכן עבד בבית פוטיפר ושם העלילו עליו וביישוהו והושיבוהו בבית הסוהר י"ב שנים.

והנה מגיע הרגע שהוא פוגש את אחיו, שכביכול הם גרמו לו את כל הצער הגדול הזה. אדם אחר בקושי היה מסתכל בפניהם, כולו היה תרעומות נגדם, כיצד אתם לוקחים את אחיכם הקטן, משליכים אותו לבור מלא נחשים ועקרבים, ואח"כ ברחמים רבים "מסכימים" למוכרו לאורחת ישמעאלים...

לא כן יוסף שעומד בניסיון ותחת לנקום את נקמתו ולהוציא עליהם קצפו, אומר להם: "לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים!"

פרשת ויגש

רואה הוא בכל מה שאירע לו, את יד ההשגחה העליונה, המסובבת כל הסיבות כדי ששימנו למושל במצרים.

על מידת הזהירות בכבודו של האדם נלמד מסיפור שסיפר בנו של הרה"ג, שר התורה, מרן הראשון לציון, המקובל האלוקי רבי מרדכי צמח אליהו זצוק"ל:

יש סיפור שיכול להראות כמה חוכמה אנושית ותורנית יש לאבא שלי בפסיקה שלו.

הפעם היחידה שנסעתי איתו לחו"ל, - כי קשה מאוד היה לעמוד בקצב שלו - הייתה לפני מספר שנים. נסענו לברזיל ושם הגענו לארוחת ערב מיוחדת עם עשרים וחמש משפחות עשירות מאוד, שהתקיימה בביתה של אחת המשפחות, לכבוד אבא שלי. אנחנו יושבים ובאמצע הסעודה קם אחד מהנוכחים ואמר שיש לו שאלה לרב. כשהשתרר שקט בסלון הענק, הוא מפנה אצבע אל בעל הבית ושואל את אבי מה דעת הרב על העובדה שבעה"ב תורם לביהכ"נ הרפורמי בעיר... כנראה שהיה סכסוך בין השניים והשואל רצה לבייש אותו בפני הרב. אבא שלי במבט ראשון נכנס למילכוד. מצד אחד הוא לא רוצה להלבין את פניו של בעה"ב, מצד שני את דעתו על הרפורמים לא צריך להסביר.

ואז אבי עשה מה שכל רב עושה במצב כזה - מספר סיפור... וכך אמר אבא:

"אספר לכם סיפור שקרה לי לפני כמה שנים. היינו בחו"ל והגיע זמן מנחה ורצינו להתפלל. הגענו ליד איזה בית כנסת והתברר לנו שזהו ביכ"נ רפורמי. "והנה יוצאים משם איש האחזקה הטכני של ביהכ"נ ורב הקהילה הרפורמית עצמו. אנחנו היינו שמונה, אז אמרתי לעוזר שלי שחסר לנו עוד אחד למניין.

"פנה אלי הרב הרפורמי ושאלני: 'אם תאמר שרפורמי משלים מנין, אז יש לך עשרה ואם לא אז שמונה. איך הרב הגיע לתשעה?!' "אמרתי לו, שאיש האחזקה עושה את זה בשביל הפרנסה והוא בטח לא רפורמי באמת, אבל רב הקהילה בוודאי לא יכול להשלים מנין. "ואז... רכן אלי הרב הרפורמי כממתיק סוד ואמר לי בשקט: 'תנוח דעתו של הרב אליהו. גם אני עושה את זה בשביל הפרנסה...'"

כמובן שכל הנוכחים התגלגלו מצחוק ואבא שלי בסיפור אחד גם הסביר מה דעתו על הרפורמים, שלא יכולים להשלים מנין, ובמקביל להעביר את זה בצורה חלקה מבלי לבייש את בעל הבית..."

ואולי נלמד גם אנו מדרכו של הרב לחפש כל מיני פתרונות על מנת להימנע מלפגוע באדם זה או אחר, וח"ו מלשפוך דמו של אדם בפרהסיא.

כתב ה"פלא יועץ" זצוק"ל: צא ולמד עד היכן גדר הביזיון, שהרי כתוב "לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תיגלה ערוותך עליו". אם כך, הקפידה התורה על כבוד אבני מזבח שאינן רואות ואינן מקפידות, על אחת כמה וכמה שצריך להיזהר בכבודם של בני אדם. ואולי גם אנו ננהג במשנה זהירות בכבודם של בני אדם ותמיד נחפש כף זכות למעשיהם כדי שח"ו לא נגרום לביזיונם.

ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלוהים לפניכם (מה,ה)

פרשת ויגש

כל מה דעביד רחמנא לטב עביד

כשהוצעה למשה ההצעה הזו בפעם הראשונה, הוא דחה אותה על הסף. משה היה איש עסקים גדול שהורגל לנסוע ברחבי העולם כולו לרגל עסקיו המסועפים, כך שנסיעה למדינה חדשה לא ממש הרתיעה אותו. מה שהפריע לו בהצעה הנוכחית היה היעד והמדינה.

ברחבי העולם כולו ביקר משה לא פעם במסעותיו העסקיים, אפילו במזרח הרחוק כבר היה, כך שלא אורכו של המסע ולא הריחוק עמדו כחוצץ בינו לבין יעדו המבוקש. המדד היחידי שקבע עבורו היה, האם יש שם, באותה נקודה על פני המפה, אפשרות להצליח ולמצוא מקורות חדשים כדי להרחיב את עסקיו המסועפים או לא.

באם התשובה היתה חיובית, היה אורז את חפציו המועטים ויוצא לדרך הארוכה, לא שוכח לקחת את ערכת האוכל ההכרחית לאותם מקומות שלא ניתן להשיג בהם אוכל כשר. כששהה בארצות הללו, היה ניזון מקופסאות שימורים, מצות ומים מינרלים בלבד. יהודי מקפיד על קלה כחמורה הוא משה שלנו, וגם בכל מסעותיו הללו המשיך והקפיד כמו מצוי הוא עכשיו בביתו.

אם כך, תתמהו ותשאלו מה הפריע לו הפעם? מה היה הדבר שהרתיע מלארוז שוב את "ערכת הנסיעה" שלו ולצאת לדרך, כשהוא מקווה להצליח גם הפעם? ובכן, כמו שאמרנו, היה זה שמה של המדינה שאליה הוצע לו לנסוע, שגרם לו רתיעה ראשונית. ואל נתמה על רתיעתו הזו, כי המדינה עליה המליצו לו חבריו אנשי העסקים האחרים, היתה לא אחרת מאשר מרוקו. ארץ ערבית מוסלמית לחלוטין. יהודי כמוהו, שכל חיצוניותו מורה עליו שהוא כזה, כשעליו ללכת ולהסתובב בין מיליוני הערבים הגודשים את הארץ ההיא. ובכן, הוא מוותר על התענוג המפוקפק הזה. אך חבריו לא הרפו ממנו. שוב ושוב דחקו בו והסבירו לו במתק שפתיים עד כמה הנסיעה הזו כדאית עבורו, ועד כמה הוא מפסיד בשעה שהסיבה היחידה שלו היא הפחד מפני סביבה ערבית. הימים היו ימי "הסכם אוסלו" הזכורים לכולנו. באוויר ריחפה אז אשליית השלום, כביכול. מרוקו פתחה את שעריה בפני יהודי ארץ ישראל, שאכן הגיעו אליה באלפיהם ויצאו חזרה לביתם ללא כל נזק או חבלה.

ויהודי שכמוהו, המצויד בדרכון אמריקאי כשר ואמיתי, בוודאי יכול להיכנס אל המדינה ההיא ובכבוד, אך עדיין נרתע הוא, קול חרישי בלבו פנימה אמר לו לוותר ולהניח לדבר. "יש מספיק מקומות אחרים ברחבי העולם, אינני חייב להגיע לכל מקום", אמר לכל דורשי טובתו, אך משהו בעקשנות הזו כבר נסדק.

לאותו סדק זעיר הצליחו לבסוף ידידיו הסוחרים להשתחל וגם להרחיב אותו לחלוטין. משה השתכנע לבסוף שאכן מפסיד הוא את הזדמנות חייו בכך שהוא מוותר על הנסיעה למרוקו הערבית. "השוק שם זול מאוד", "המחירים שם מצוינים", "אין שם בכלל אנטישמיות" - כל המשפטים הללו, שהסתחררו שוב ושוב סביבו, השפיעו ופעלו את פעולתם, ומשה קנה כרטיס לעצמו במחלקת עסקים כשכיוונו הוא אחד - מרוקו.

כשהגיע יום הטיסה, ארז את ערכת השהיה שלו בחו"ל, צרף אליה את הטלית והתפילין שלו, ובנוסף לבגדים ליום יומיים בלבד, יצא לדרך כשהוא מתכוון לשהות במקום את השהיה הקצרה ביותר שאפשר.

מסתבר שכל מה שחושבי טובתו סיפרו לו, היה אכן נכון. מרוקו האירה לו פנים מהרגע הראשון. כבר הפקיד המשופם בשדה התעופה הגדול חייך אליו וקיבל את פניו בצורה מושלמת. גם נהגי המוניות המקומיים היו חביבים ושמחו לראות יהודי אמיתי ביניהם. "אני זוכר", ספר לו אחד מהם באנגלית רהוטה, "שהיו לנו פה הרבה שכנים יהודיים, אנשים נחמדים הם היו, שקטים וחכמים, חבל שהם הלכו לפלשתיין

פרשת ויגש

הרחוקה ולא נשארו איתנו פה". כך משעה לשעה הלכו חששותיו הכמוסים ודעכו.

בשיחת הטלפון הראשונה שעשה מהמלון המפואר בו השתכן, לאשתו הדאוגה בברוקלין הרחוקה, סיפר שכל דאגתו היתה לשווא. "האנשים פה נחמדים ומאירי פנים עד מאד", אמר לה "אין שום סיבה לפחד, בדיוק כמו שכולם אמרו לי."

גם כשנסע לכל פגישותיו העסקיות, חש הוא את אותה תחושה בדיוק. אנשי העסקים המקומיים היו חביבים, והעסקאות שהם הציעו לו היו יותר משתלמות ממה שחשב שיהיו. מחירים טובים והוגנים, תנאי תשלום נוחים, ובעיקר סחורה משובחת וטובה. לא חסרו דורשי עבודה ברחוב המרוקאי, כך שבעלי המפעלים יכלו להרשות לעצמם לשלם שכר עבודה נמוך מאוד, למחירם בעולם המערבי. זו היתה הסיבה למחירים הנמוכים של הסחורה, אך זה לא פגע בכלל בטיב שלה.

ממפעל למפעל האירה לו ההצלחה את פניה, עוד ועוד עסקאות חתם, וגם היכן שלא הצליח להגיע לידי חתימה של ממש, עדיין הרגיש שיש מקום לחזור ולנסות שוב. המקומיים היו להוטים להגיע להסכם עם איש עסקים אמריקאי שכמוהו, ועשו ככל יכולתם כדי לרצות אותו, והוא הודה בסתר ליבו לכל דורשי טובתו, שיעצו לו שוב ושוב לנסוע ולא להירתע רק בשל התדמית שיש לו בלבו על הערבים ואורחות חייהם.

משהגיע משה לשדה התעופה לחזור לביתו שבניו יורק, הוא הרגיש שמשהו בתדמיתו על הערבים שלו נסדק. כולם כאן היו כל כך חביבים ומסבירי פנים לאורך כל המסע שלו, אף שזיהו אותו בוודאות כיהודי. "אם כך אולי" & "הערבים הם לא כל כך גרועים, כמו שחשבתי תמיד", "אולי ההלכה של עשיו שונא ליעקב לא נאמרה כלפי בני ישמעאל", החליט לעצמו, עדיין לא בוודאות גמורה. "אמנם יש ביניהם שונאי ישראל גדולים, אבל רובם די בסדר". לא ידע שבקרוב ממש תתהפך מחשבה החדשה הזו שבלבו לגמרי, כרגע הוא עוד היה תמים ושבוי בתחושה הראשונית.

הרמקול בשדה תעופה התעורר לחיים, והכריז תחילה בערבית ואחר כך באנגלית רצועה שנוסעי הטיסה לניו יורק מתבקשים לגשת לשער העלייה למטוס. משה אסף את חפציו וניגש לשער, רק כדי לגלות שכל הסובבים אותו, היו ערבים. בטיסה בהלוך היו הרבה תיירים אמריקאים בין הנוסעים, כעת היו אך ורק ערבים.

הם לא אמרו לו מילה, אך הוא הרגיש לא נעים להיות מוקף כולו בערבים בלבד. אמנם, רק לפני רגע החליט שהם לא כל כך גרועים כמו שחשש שיהיו, אך להיות יחידי בינותם, ובכן, זה לא היה נעים במיוחד.

עלה למטוס והתיישב במקום השמור לו במחלקת העסקים המכובדת, כשהוא רוצה לראות כבר את עצמו בבית ובין בני משפחתו. עוד ועוד נוסעים עלו למטוס, גודשים אותו יותר ויותר, עד שהמטוס היה מלא לחלוטין בנוסעים ערבים, המתכננים לנסוע לביקור בניו יורק הרחוקה. כמו כולם חיכה שהדלת של המטוס תיסגר, והטייס יתחיל את נסיעתו על המסלול, אך מנסיבות נעלמות מהם המטוס עדיין התעכב. לבסוף נפתרה להם הסיבה להמתנה. שיך ערבי נכבד ונשוא פנים, עלה בכבדות במדרגות העולות למטוס, מתנשם ומתנשף מטרחת הדרך ומהמהירות שבה הריצו אותו אנשי צוות המטוס, שחיכה על כל נוסעיו. נכנס פנימה כשהוא מנופף בכרטיסו, אך מה לעשות, והמטוס מלא כבר לחלוטין, ולא נותר בו גם לא מקום אחד ריק. השיך לא ויתר על רעיון הנסיעה, סקר את המטוס מקצה לקצה, נוכח לדעת שאכן אין אף מקום אחד ריק, ואז עשה מעשה. אסף את שוליו גלימתו המתנופפת וחזר חזרה אל מחלקת העסקים, שם

פרשת ויגש

נעמד אל מול משה ואמר לו בלא להתבלבל: "קום א יאהוד ותן לי לשבת". משה היה המום. למה שיקום? הרי זהו מקומו, הוא שילם עליו בכסף מלא, ואין שום סיבה שיוותר עליו. חוץ מזה, קצה עליו כבר השתייה בארץ ניכר, חבילת המזון שלו הצטמקה לגמרי, ולמה שיפנה את מקומו לשיך עלום שם, שהחליט להתיישב דווקא במקומו?

אך השיך לא נבהל מסירובו של משה. נעמד מולו בעקשנות, וחזר על דבריו שוב ושוב כשקולו גובר והולך מפעם לפעם. "אמרתי לך תקום כבר!" נוסעי המטוס בתחילה היו אדישים למתרחש. יקום משה או לא, אין זה מעניינם כלל. אך כשחילופי הדברים התחילו להתלהט, והטונים של השיך גבהו והלכו, החלו הנוסעים לחוש שייכים לאירוע גם הם. הנה עומד שיך ערבי נכבד ומולו יהודי, ולצד מי הם יעמדו? עוד ועוד נוסעים התחילו להתערב, תחילה בלשון של "מה אכפת לך, תיסע במטוס הבא", או "לא כדאי לריב יותר וזהו", אף אחד מהם לא חשב שמשה, שהוא בעל המקום החוקי, צריך להישאר על מקומו, היה ברור להם שהוא צריך לקום. צוות המטוס לא התערב בנעשה, הם נתנו לנוסעים לסגור את האירוע ביניהם.

מרגע לרגע הלכו הקולות וגברו, כשהם תובעים ממשה לקום, וכשראו שהוא מתעקש, החלו לאיים ממש. עד שאחד מהם סינן מבין שיניו: "אם לא תקום ותרד עכשיו ממש מהמטוס, פה יהיה סופך". אז נשברה נחישותו. הוא קם בבושט פנים וירד מהמטוס, כשהצוות מבטיח לו מקום במטוס שיטוס למחרת לניו יורק.

מושפל וכועס נסע משה למלון חזרה. "חשבתי שהערבים נחמדים", הרהר לעצמו במרירות. "באמת לא הייתי צריך להגיע לכאן, כולם שונאי יהודים, וכל החיוכים רק מסתירים את השנאה הזו".

הגיע למלון, קיבל חזרה את החדר שעזב אך לפני שעות ספורות, והתקשר לאשתו כדי להודיע לה על האיחור בהגעתו הביתה. אשתו שמעה את החדשות בצער. היא רצתה כבר לראות את בעלה בבית, הרחק מאותה מדינה ערבית, והנה דחייה מרגיזה שכזו. משה הרגיע אותה באומרו: "כל עכבה לטובה", כנראה שכך היה צריך להיות וזה רק לטובתנו. בחינת "ניבא ולא ידע מה ניבא".

כמה שעות לאחר שהמטוס ממנו גורש משה בבושט פנים המריא אל דרכו הארוכה, כשהוא מלא וגדוש בנוסעים, קרתה לו תקלה קשה, והוא התרסק בבת אחת וצלל, כשהוא אפוף בלהבות אש, אל מימי האוקיינוס האטלנטי הקפואים, לא מותר אחריו אף לא ניצול יחיד בחיים.

התברר למשה שהשיך החצוף היה לא פחות מאשר שליח טוב משמיים, מחופש היטב בכסותו הדוקרנית, בכדי להציל את משה, היהודי היחידי בטיסה הזו, ממוות קשה ובטוח.

משה חזר לניו יורק בריא ושלם, כשהוא עדיין המום מהצללתו המופלאה והלא שגרתית. לרגל אותה הצלה חשובה, ערך בבית הכנסת שלו סעודת הודיה גדולה וחגיגית, להודות להקב"ה על הנס המיוחד שנעשה לו.

כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמד (מה,ט)

מה הכונה "רדה אלי, אל תעמד?"

אומר רבנו יוסף חיים זצ"ל ב"אדרת אליהו" - יוסף רצה לשכנע את יעקב לרדת למצרים, וידע כי אם יסבור יעקב שעומדים להשתקע במצרים הוא לא ירצה לבא.

לכן אמר יוסף ליעקב: תרד רק עד לסיום הרעב. המלה "תעמד" כתובה כאן ללא "ו", כי הכונה כך: רדה אלי עד "עת מד" כלומר היום אני בן שלשים ותשע, ותהיה כאן, במצרים, עד שאהיה בן ארבעים וארבע,

פרשת ויגש

שזוהי עת סיום הרעב.

"וְהָקֵל נִשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיֵּיטֵב בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו" (מה,טז)

במדרש הגדול (ויגש מה', טז') דייקו חז"ל מהפס' הנ"ל: ולא בעיני כל עבדיו, שהיו חלק מעבדי פרעה שלא היו שמחים בביאת אחי יוסף למצרים. אמרו מה אם זה שהוא אחד הורידנו מגדולתנו, הללו עשרה על אחת כמה וכמה. ע"כ.

פרעה היה שמח על שאחי יוסף באו, כי כבר ראה ונוכח מה שהרוויח מיוסף ומחכמתו שעלה בידו להציל את ארצו ואת עמו מאסון נורא, וממילא גם אותו הציל ולכן העריך עד מאד את יוסף על צדקתו וחכמתו ומסיבה זו היה שמח מאד כאשר באו אחי יוסף והיה שבע רצון ביותר. בטוח היה שתרומתם תהיה גדולה להעשרת מצרים. וכך גם הרגישו קצת מעבדי ושרי פרעה, שאף הם היו שמחים בביאת אחי יוסף.

אבל לא כל עבדיו הבינו זאת ושמחו, כי בעבורם מן הבחינה האישית, היתה ביאת אחי יוסף צרה. משום שהרגישו על גבם מקצת ירידת ושחיקת כבודם, מהצלחת יוסף אשר הגיע לשיא הכבוד. מכ"ש עתה כאשר באים עשרה אחים שבוודאי יכהו את אורם, יתבטלו ויהיו נראים עבדי ושרי פרעה כאפסים לעומתם.

דבר זה מלמד כמה גדולה מידת השקר של אותם שרים ועבדים, שאין הם נאמנים לארצם ולמולדתם אלא לתועלת העצמית שלהם. ולא מעניינת אותם הצלחת עמם ומדינתם, אם היא פוגעת במעמדם וכבודם. עבדי ושרי פרעה הם רק דוגמא ומשל למה שמסוגל אדם עלי אדמות להגיע. כי כמו שיש באדם כוחות הנפש לצד הטוב, יש גם כוחות אפלים שיכולים להביאו להתדרדרות לשפל המדרגה, עד כדי אובדן צלם האנוש לגמרי.

בספר חסידים (סימן תר"ס) מובא מעשה שימחיש לנו ולו מעט את הדברים: מעשה באחד שמתו בניו הזכרים. ובשעת מיתתו אמר לתלמידיו:

"אחות קטנה היתה לי ואלמנה היתה. וברצונה היה להתחתן, ונתביישה לומר לי, קח לי בעל. ויכולתי לזווגה ולא רציתי והטעם כדי שיישאר לי ממנונה ונכסיה, ובשביל זה מתו בניי בלא בנים." עיי"ש. והרי זה מבהיל ונורא מה שמתגלה על העלול להתחולל בתת נפשו של אדם. שבשביל נגיעה של ממון וירושה הוא מונע מאחותו להקים משפחה.

ובנימין בכה על צואריו (מה,יד)

רש"י - על משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו להיחרב

בגמרא (תענית כ') מובא שר' זירא התפאר "ולא ששתי בתקלתו של חברי" לא אמר שהשתתף בצערם של חבריו אלא שלא שש בתקלתם, מה שבח הוא זה להתפאר בו? אלא הפירוש הוא: לא שמחתי בשמחתי אם ידעתי שהיא מבוססת וקשורה בכשלון חברי. כך ויתר בנימין על אושרו שבית המקדש יבנה בחלקו, אם לפני כן צריך להחרב משכן שילה שנבנה

פרשת ויגש

בחלקו של יוסף.

לכולם נתן לאיש חליפות שמלות ולבנימין נתן שלש מאות כסף וחמש חליפות שמלות... (מה,כב)

הגמ' מקשה איך יכול להיות שיוסף יטעה באותו דבר שאביו טעה ואיך יתכן שיוסף ישנה בן בין הבנים שהרי למוד הסבל היה צריך להקפיד בזה יותר? ומתרצת הגמ' שהביא 5 חלפות שמלות לרמז על מרדכי היהודי אשר יצא מלפני המלך בחמשה בגדי מלכות והקשה על זה הגר"א שהרי עדיין ישנה פה אפלייה עדיין ובמיוחד שהאחים לא ידעו על הרמז הזה שרימז לו?

ותירץ הגר"א שהשמלות היו זולות ובשווי של השמלה שקיבלו שאר האחים ושאלת הגמ' היתה למה היה השינוי בכמות ולא לשווי השמלות שבזה לא היה הבדל.

הקשה אביו של ה"בית הלוי" שהרי הביא גם שלש מאות שקל ועל זה הגר"א לא תירץ?

ה"בית הלוי" בשהיה צעיר תירץ שהנה כתוב בפרשת משפטים שמחירו של עבד הוא 30 שקל כי אם שור נגח עבד חייב 30 שקל לאדונו וכתוב בגמ' בגיטין דף מד. שהמוכר עבד לנכרי חייב לפדות אותו עד פי 10 מדמיו א"כ כל אח היה צריך לפדות אותו מידי המצרים עד 300 שקל ורק בנימין שלא מכרו לא היה צריך לשלם 300 שקל ולכן קיבלם מאת יוסף.

אל תרגזו בדרך (מה,כד)

מסופר על הגאון מוהר"ר צבי הירש אורינושטיין זצ"ל אבד"ק לבוב, בברחו מק"ק בריסק בליטא, פגע בו תלמיד חכם אחד, ואמר לו: יאמר נא לי רבנו איזה פלפול כדרכו.

אמר לו הגאון הנ"ל: מצינו שאמר יוסף אל אחיו: אל תרגזו בדרך. ודרשינן: אל תתעסקו בדבר הלכה (רש"י)

וקשה: מדוע לא אמר יעקב אבינו לבניו שלא יתעסקו בהלכה בדרך (רק יוסף אמר להם)? ויש לתרץ ע"פ הגמ'. מגילה כח: ששם מסופר על שני אמוראים שפגשו את רבא ברחוב ושאלו אותו שאילה בדבר הלכה. תוך כדי דיבור התחיל לרדת גשם בחוזקה. נכנסו לבית כנסת. (והרי אסור ליכנס לבית כנסת מחמת חום, שמש וכו') והסבירו שלא בגלל הגשם נכנסו אלא דשמעתתא בעיא צילותא (לימוד הלכה דורש ישוב הדעת).

וי"ל דבני יעקב כשהלכו מאת יעקב לשבור אוכל, הלא היו רעבים ולא היה ליבם עמם להתעסק בהלכה, לא כן כשחזרו ממצרים ואמתחותיהם מלאים באוכל והוה בדיחא דעתייהו, לכן היה צורך להזהירם שלא יתעסקו בהלכה.

כמו כן גם אני (אמר רב אורינושטיין) בורח אני ורעב אני, ואין לבי איתי, יאמר לי כבודו איזה פלפול, כי שבע ודשן הנהו...

אל תזלזל בזה! (מה,כו)

פרשת ויגש

אל תזלזל בזה!

יִבְאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מְשַׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם, וַיִּפֶּגַּע לְבֹבוּ כִּי לֹא הָאֲמִין לָהֶם... וַיָּרָא אֶת הָעֵגְלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לְשָׂאת אֹתוֹ, וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: (בראשית מ"ה כ"ה - כ"ז).

האחים הקדושים עולים ממצרים ובאים אל יעקב אביהם, ומבשרים אותו בבשורה ענקית מאין כמוה: אבינו היקר! נמצאה האבידה ונפתרה התעלומה. דע לך שיוסף חי, ולא סתם חיי עבדות וסבל - אלא הוא מושל במצרים וכולם שם כנועים למרותו.

ולמרבה הפליאה, יעקב אבינו שומע את הבשורה הנפלאה - אך דוחה אותה בשתי ידיים ולא מאמין לה, עד אשר הוא מזהה את העגלות ששלח לו יוסף והמסר הרמוז בתוכם, (שפירש ממנו בזמן שלמדו את סוגיית "עגלה ערופה").

והשאלה נשאלת: כיצד יתכן שיעקב לא מאמין לבניו היקרים? וכי הם חשודים לשקר ולהונות את אביהם? מה גם שמדובר בנושא מאוד רגיש - באבל יעקב שכבר נמשך 22 שנה, ואם יתברר שהם משקרים ומרמים את אביהם - זה עלול לעלות ליעקב בבריאותו חלילה, וברור שהם לא יסתכנו בכך. אם כן מדוע יעקב לא עושה את החשבון הפשוט הזה ומאמין להם?

על שאלה זו יש בחז"ל מספר תירוצים - ואין מקומם כאן, [והתירוצים הבולטים הם:

1) מחמת שכיזבו בכתונת יוסף שהטבילוה בדם ואמרו טורף טורף - לכן כבר לא האמין בהם יעקב (אד"נ פרק ל').

2) יעקב כן האמין להם, ומה שכתוב שלא האמין - זה הולך על מה שאמרו לו לפני עשרים ושתיים שנה "חיה רעה אכלתהו טורף טורף יוסף" (בראשית רבתי ויגש מ"ה כ"ו)], אך ישנו תירוץ נוסף שרווח בעולם המוסר, ואלו דבריו היקרים:

כמובן שיעקב אבינו האמין לבניו היקרים. אלא שלמרות זאת הוא לא האמין שיוסף "חי". מה כוונת המשורר החזן והפייטן?

כאשר באו אחי יוסף ליעקב אביהם ואמרו לו שיוסף חי, יעקב האמין להם שזו המציאות "הגשמית". אך כאשר אמרו לו שיוסף נמצא במצרים והגיע שם לשלטון, יעקב היה בטוח שיוסף מת "מבחינה רוחנית"!

שהרי באותו זמן מצריים הייתה המקום הכי טמא ומכושף מכל העולם, ובלשון חז"ל זה נקרא 50 שערי טומאה. ואם יוסף הצליח להגיע במקום הזה עד לפסגה הכי גבוהה ולהעפיל עד ראש הפירמידה, כנראה שהוא פרק מעליו את עול הקדושה והמידות הטובות והפך לאחד מהחבר'ה, וכך נסללה דרכו עד לכס המלוכה. שהרי לא יתכן שיתנו לבחור ישיבה הספון בארבע אמותיו ושומר על עיניו וטוהר מידותיו - להגיע לכסא כל כך רם ונישא.

ומחמת שמסתבר שיוסף פרק מעליו עול תורה ומצוות ובגד ומרד בבוראו, בשביל יעקב אבינו זה כבר לא נקרא "יוסף חי" - והוא המשיך להתאבל על "מיתתו הרוחנית".

אך כאשר ראה יעקב את העגלות ששלח יוסף - שבהם יוסף רמז לו שהוא עדיין דבוק בבורא ובתורה - והוא עוד זוכר שנפרדו בזמן שלמדו פרשת "עגלה ערופה", אז הבין יעקב שיוסף חי גם מבחינה רוחנית,

פרשת ויגש

והוא הסכים לקום מאבלו הכבד.

עד כאן התירוץ הנפלא של חכמי המוסר, וממנו אנו למדים יסוד חזק ומוצק וענק בחינוך הילדים: הצלחה בחינוך הילדים אינה נמדדת בקריירה העצומה שהצליח הילד לפתח ולהשיג - ולא בהישגיו הגשמיים והחברתיים, אלא בעוצמה הרוחנית ובקדושה והטהרה שלו, ואיכות מידותיו.

אם שם נחל ההורה הצלחה כבירה, הרי שהצליח בתפקידו הגדול. אך אם בנקודה הזו הוא מעד, הרי שהוא איבד את העיקר - ועליו להתאבל על כישלונו הגדול. למרבה הצער הבושה והיגון נקודה זו חלשה מאוד בדורנו ורבים נופלים בה, אם מעט ואם הרבה. מה כוונת המשורר?

בטרם נמשיך - נצהיר:

ברוך ה' יש היום הרבה בתים טובים בעם ישראל הפועלים מתוך חינוך אמיתי, תוך שימת דגש על כבוד התורה וכבודו של כל יהודי מבלי הבדלי גזע וצבע, בתים החיים מתוך הכרה "שכל העדה כולם קדושים" - וכל יהודי הוא בן של מלך ומגיע לו יחס של נסיך, ולא משנה מוצאו ועדתו וצבע עורו. אך מצד שני יש בתים אחרים, ובעיקר משום כך נכתב המאמר הזה.

ובכן, חיים אנו היום בדור בו אבדו הרגשות העדינים ונשחקו פנימיות הערכים, וחינוך הילדים איבד את איכותו ומהותו. לא נעים להגיד, אבל... היום הורים רבים מעניקים לילדיהם "חינוך אופנתי" - ולא "חינוך אמיתי", והם עוד בטוחים שחינוכם מושלם ובורא עולם מתפאר בהם בכל העולמות.

לדוגמא: יש בתים שמרוממים שם את כבודו של רב אלמוני, ואילו רב פלמוני אשר גם הוא ידיו רב לו בתורה ויראת ה', אינו זוכה באותו בית לשום מעמד ויוקרה. וכל זאת למה?

אם תשאלו את ההורים - הם יגידו לכם שמדובר בחילוקי השקפה וזה נועד בכדי לשמור על צביון הבית וכו'.

אך מהי הסיבה האמיתית? "החברה" מייקרת את רב אלמוני, הוא הרב של המפלגה, של הוועד המקומי, של ההנהגה התורנית, של וועדת הסינון... לכן ההורים מרימים ומרוממים את קרנו והודו בעיני הילדים. אך רב פלמוני לא כזה פופולארי, הוא יותר מחובר לעמך, לפשוטים, הספרים שלו עממיים מדי, (לטענתם...)

במילים אחרות "הרב הזה לא באופנה שלהם", לכן צריך להרחיק את הילדים מדמותו והערצתו, ולהתעלם מקיומו.

משום כך בבית הזה לא מכניסים את התמונה שלו ואפילו לא את הספרים שלו - ומרחיקים את הילדים מכל רגש כלפי אותו רב, עד כדי כך שילד שיזכיר את שמו של רב זה בבית - ישאלו כולם "מה עובר עליו"... ואם הילד יזכיר את שמו של אותו רב בתלמוד תורה - ההנהלה תיקרא להורים "לשיחת בירור" כדי לחקור אם יש בבית הזה "הֶשְׁקָפָה", או שמא מדובר חלילה "בבית רקוב".

כן כן, יש אנשים שמטעמים "כאילו" תורניים - בביתם לא מכניסים ספרים ותמונה של רב מסוים, בבית הכנסת ובישיבה שלהם - לא מזכירים ברבים את שמו של אותו רב ולא מציינים שום הלכה משמו - אפילו

פרשת ויגש

לא בתור דעה נוספת שאין הלכה כמותה, והנוער שלהם גודל בתוך המרקחת הזו והוא בטוח שאין בכך כל פסול.

במילים אחרות ויותר מדויקות: אותו נוער גודל עם בזיון התורה וחכמיה, עם שנאת חינם, עם פוליטיקה מטופשת במסווה של "השקופה", והוא לא מרגיש בעקמימותו הגדולה והחמורה.

האמת היא שהרבה הורים החיים בדרך זו מבינים שדרכם מעוותת ומסולפת, אך הם נמצאים במכתש גדול ובלחץ חברתי מתמיד - והם מפחדים לזוז ולחרוג מהמסגרת החברתית המקובלת עליהם, פן לא יהיה להם מעמד חברתי - ויסתכלו עליהם כעל סוג ב'. "לדעתם" אין להם ברירה והם חייבים לרקוד לצלילי החברה ולעגל פינות ולהקריב מעט את הערכים, למען טובת הילד. [כאילו שהמטרה מקדשת את האמצעים...].

בא יעקב אבינו בפרשה ומגלה לנו סוד גדול כפי שראינו מקודם, ונצטט אותו כעת במילים יותר חדות וברורות - בשביל לחדד היטב את החושים:

הצלחה בחינוך הילדים אינה נמדדת במעמד החברתי שמצליח הילד לפתח ולהשיג, גם לא בשם הכביר של הישיבה אליה זכה הנער להיכנס, ואפילו לא בכמות סיבובי האצבע של הילד בזמן הלימוד. כל אלו קשקושים וזוטות, ואינם מעידים על הצלחה בחינוך. אם כן מהי הצלחה אמיתית בחינוך הילדים?

ילד שגודל מתוך קדושה וטהרה, עם איכות ויושר המידות, מתוך אהבת ישראל - והערכה עמוקה לכל גדולי התורה "בהשוואה אחת", ילד שלא עושה חשבון לחברה ולסביבה - אלא רק למי שאמר והיה העולם, זהו פרי הילולים משובח וילד איכותי ומוצלח.

וגם אם כאן בעולם הילד יקוטלג בחברה כעממי ונמוך - בגלל ההשקפה הזו, מכל מקום בסולם האמיתי העולה בית אל - מקומו מאוד גבוה, והוא אהוב עד מאוד אצל בורא עולם - יותר מהרבה "מוצלחים ונפוחים" אחרים.

ברשותכם נעמיק מעט יותר את הדברים ונביט עליהם מפניה נוספת, כדי להבין את עומק הטרגדיה והקומדיה שבעניין הזה:

כל יהודי מחויב "להתכופף לדעת תורה" ולבטל את חשיבתו מול חשיבתו של אדם גדול, וכפי שנאמר "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים י"ז י"א)".

הרעיון שעומד מאחרי הציווי הזה כל כך מתוק, ומונע מהאדם הרבה תקלות. מי שממליך את הרב ומתכופף לדבריו ועצותיו, ניצל מכל תקלה. אנשים שהלכו יד ביד עם הרב כל הזמן - שרדו את הקשיים הכי גדולים, נפתרו להם בעיות בשלום בית, בחינוך הילדים, בעבודת ה' הכללית, ואפילו בנושאים גשמיים. שהרי הרב הנחה אותם וגילה להם את "דעת התורה" בכל שאלה שהעלו בפניו, ומי לנו חכם יותר מהתורה?

במילים פשוטות, קוראים לזה "עשה לך רב". כמובן שכל בית איכותי ואמיתי מחנך לממתק הזה, ומנסה לבנות אצל בנו את הנקודה הזו. אבל...

ההורה הנ"ל שמחנך לעשות סלקציה בין רבנים ולסנן ולקטלג את גדולי ישראל כפי הסולם החברתי

פרשת ויגש

והפוליטי המקובל בקרבם, באותו רגע ההורה הזה שורף לבנו את היסוד של "עשה לך רב", ובאיזשהו מקום הוא מחנך את בנו שתלמיד חכם זה לא סוף העולם. מי שיש לו עיניים איכותיות ולב טהור ורגיש, מבין את דקות העניין.

הבעיה היא שיצר הרע עובד על בני אדם מאוד חזק ואומר להם שזו מחלוקת לשם שמים ואין בכך כל פסול. ומי אמר שהיצר לא צודק? מניין אנו אמורים לדעת כיצד נראית מחלוקת אמיתית?

בכדי לברר באמת כיצד מתנהגים במחלוקת לשם שמים - ואיך צריך להיראות "חילוקי השקפה והלכה" הבנויים על טהרת המידות, נרענן קצת את ההיסטוריה ונעלה כאן את הקטעים הבאים:

מי לנו גדול מבית הלל ובית שמאי אשר היו ביניהם מחלוקות בנושאים רגישים ביותר - כמו הלכות טהרה וממזרות, ולמרות זאת ידעו שתי הקבוצות הללו לשמור על האחדות והשלום בצורה הגבוהה ביותר, וכפי שמעידה בפנינו הגמרא (יבמות יג): כדלהלן:

(א) אע"פ שבית הלל ובית שמאי נחלקו בסוגיות חמורות הקשורות לממזרות ונישואין, לא נמנעו שתי קבוצות אלו להתחתן אחת עם השנייה.

(ב) אף על פי שהיתה מחלוקת קיצונית בין בית שמאי לבית הלל בענייני "טהרות", לא נמנעו שתי קבוצות אלו להשאיל את כליהם אחד לשני.

ומבארת הגמרא (יבמות יד.) שבית הלל ובית שמאי ידעו לשמור על "הגבולות הנכונים". ובמקרה ספציפי שהיתה ביניהם מחלוקת תורנית והילכתית, כמובן שהם נהגו כל אחד כפי דרך רבותיו. אך בשאר המקרים שלא היתה ביניהם מחלוקת, הם ידעו להתנהג כמו אחים האוהבים בלב ונפש, ואפילו לעשות חתונה משותפת ולקחת בן זוג מהקבוצה השנייה.

מי שמתעמק בגמרא הזו נדהם מעומק העניין. הרי הלל ושמאי נחלקו בנקודות הכי גבוהות! בנושאים הכי עדינים ורגישים! ולמרות זאת, הם אהבו אחד את השני בלב ונפש - והפוליטיקה והקשקושים לא בלבלו אותם.

הגישה העתיקה הזו היא הדוגמא הכי יפה לאדם היהודי "כיצד הוא אמור להתנהג עם רעהו", זו ההשקפה שאמורה להוביל אותו ולהיות עטרה לראשו בדור יתום וגלמוד זה, ולא שום דבר אחר.

במילים אחרות, מי שרוצה לחנך את בניו עם טהרה וקדושה ועל חוד האמת וההשקפה הצרופה, עליו לפתח בביתו את הגישה הבאה:

אנו לא מנפנפים בדגל של אשכנזים, ספרדים, מרביצים, בעלי תשובה... אנחנו חיים מתוך הכרה שכולנו בני אברהם יצחק ויעקב ועבדים למלך אחד - ובעצם כל יהודי הוא נסיך, לכן אנו מוקירים ומעריכים ואוהבים כל יהודי... תולים בבית את התמונות של כל הגד

וידברו אליו את כל דברי יוסף... וירא את העגלות... ותחי רוח יעקב (מה,כז)

וידברו אליו את כל דברי יוסף אשר דבר אליהם וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אותו ותחי רוח יעקב אביהם.

וצריך להבין מהו הכוונה בהמשך הכתוב דמשמע דדווקא כשראה את העגלות אשר שלח יוסף, אז **ותחי**

פרשת ויגש

רוח יעקב אביהם, וכן יש להבין דרש"י ז"ל מפרש ותחי רוח יעקב, שרתה עליו שכינה. מה היה בזה שנודע לו שיוסף חי, עד כדי כך דעל ידי זה שרתה עליו שכינה, ולבאר את זה נקדים דברי כ"ק דודי מרן מהר"א מבעלזא זי"ע על פסוק זה שדקדק מש"כ וירא את **העגלות** לשון רבים, ואחר כך כתיב אשר שלח יוסף לשאת **אותו**, וה' צריך לומר לשאת **אתם**, אלא דהכוונה הוא על יעקב, ואם כן עדיין יקשה מהו הלשון רבים **העגלות**, ואמר כ"ק דודי ז"ל הענין בזה דהנה איתא במדרש וירא את העגלות דה' יוסף מרמז לו על עגלות המשכן, ועוד איתא במדרש דיעקב אע"ה נטע ארזים במצרים לצורך משכן בני ישראל במדבר, והיינו שעשה יעקב אע"ה הכנה לבני ישראל כשיהיו במדבר, וזהו וירא את העגלות - לשון רבים, שהוא רמז על **עגלות** המשכן, אשר שלח יוסף לשאת **אותו** דייקא יעקב, שעשה יעקב אע"ה הכנה לצורך המשכן כשיה' בני ישראל במדבר, ע"כ.

והנה ברש"י ז"ל איתא עה"כ כאן **את כל דברי יוסף, סימן מסר להם במה הי' עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה, זהו שאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף**. ולכאורה יש להבין מה היה הכוונה בזה שלמד יעקב אע"ה עם יוסף דוקא פרשת עגלה ערופה, והענין הוא דהנה ידוע מה שאמר כ"ק אא"ז מרן מהר"י מבעלזא זי"ע על מה דכתיב זאת תורת העולה, ואיתא בגמ' דכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וכן בשאר הקרבנות. ואמר כ"ק אא"ז ז"ל דכמו כן הוא בדברי התוכחות ועונשים הכתובים בתורה, שאם עוסק בתורה, אין צריכין להתקיים בפועל חלילה, אלא הכל נשלם על ידי לימוד התורה, ע"כ.

והנה יעקב אע"ה ידע שיוסף הוא בסכנה שהשבטים רצו להרגו, ועל כן למד יעקב עם יוסף דווקא מענין עגלה ערופה שיה' כאילו נתקיים בו ענין המיתה על ידי הלימוד בתורה בפרשה זו, ולא חלילה בפועל, ועל כן כשנודע ליעקב שיוסף איננו וחשב שנהרג ה' ליעקב אע"ה צער מזה שאין להתורה שלו חשיבות שהרי לא פעל תכליתו, אבל כשבאו ואמרו ליעקב שבנו יוסף חי, ושלח לו עגלות היינו שרמז לו פרשת עגלה ערופה, היינו שזה שהוא עודנו חי פעל יעקב אע"ה בלימוד תורתו עמו שע"ז ינצל מהריגה חלילה, ועל כן ותחי רוח יעקב אביהם, דסלקא תורתו לעילא ובא אל תכליתו, ובזה יובן גם שדווקא אז שרתה עליו שכינה.

רב עוד יוסף בני חי אלקה ואראנו בטרם אמות (מה, כח)

שמחתו של יעקב אבינו על הבשורה אודות יוסף, מלמדת על שנות הצער והיגון שחלפו עליו בפרק הזמן שבו היה משוכנע כי חיה רעה אכלתו.

צער זה, על מות בן, הנו כה עמוק ונוקב, עד כי לא תמיד מודעים לו הסובבים, ולפיכך לעתים בחוסר מחשבה או תשומת לב, הם פותחים שוב ושוב את הפצע המדמם.

שח הרב סמוטני כי שמע שרבי יצחק זילברשטין מספר לרבי חיים קניבסקי על דין תורה שהתנהל בביתו של רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בין בני זוג אודות בחירת שם לרך הנולד להם.

האב רצה לקרוא על שם אביו, אשר נפטר כמה חודשים קדם לכן, ואלו האם התנגדה לכך נחרצות, מאחר שבבנין שבו התגוררו נפטר לפני תקופה קצרה ילד הנושא את השם הזה, והיא חוששת שמא בקריאת שם כזה יש סימן רע. "**מה פתאום?**" - התקומם הבעל למשמע דבריה - "**כבוד אב דוחה כל מיני חששות שאין בהם ממש**". אולם היא בשלה, חוששת היא, ואינה מסוגלת להעלות על דעתה להשתמש בשם זה. הרהר רבי שלמה זלמן אויערבאך בנדון, ולאחר מכן פסק שאין לקרוא לילד בשם זה. "**אולם לא משום חששות האם**", הוסיף מיד, "אלא משום שהפלגתי כמה שנים קדימה, וחשבתי מה יהיה כאשר ילד זה יגדל ויצא לשחק, ואמו תקרא לו מן החלון 'יענקל'ה בוא הביתה', והשכנה, אשר

פרשת ויגש

תשמע את קריאותיה, תתחיל לבכות, כשהיא נזכרת בבנה אהובה, מחמל נפשה, יענקל'ה... אשר כבר כמה שנים טמון בבית מועד לכל חי... ואיך אפשר לקרוא בשם שיסב כל כך הרבה צער?!?? וכששמע זאת רבי חיים, היו עיניו זולגות דמעות...

אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם (מו,ג)

יעקב חושש כאן מאד מהירידה למצרים, ובצדק. היטב ידועה לו הבטחתו של הקב"ה לאברהם: "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה" (לעיל טו, יג). ארבע מאות שנה של גלות נוראה, ועוד בתוך מ"ט שערי טמאה! אם כן, מה תנחומים יש בדבריו של הקב"ה אליו "כי לגוי גדול אשימך שם", אדרבה, כעת הוא מתבשר שרבים יותר מצאצאיו יסבלו בגלות זו, כלום נתן להגדיר זאת כנחמה?

אלא הבאור בזה הוא: הקב"ה אומר כאן ליעקב "אל תירא מרדה מצרימה" למה? כי אמנם נגזרו על בניך ארבע מאות שנה של גלות, אך בפעל, כיון ש"לגוי גדול אשימך שם" - מחמת ריבוי האוכלוסין שיהיה במצרים כתוצאה מהנס של "ששה בכרס אחת", תתמלא סאתם במהרה, ויתקצר זמן שהותם שם למאתים ועשר שנים בלבד.

ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורת לפניו גשנה (מו,כח)

בית מדרש במצרים

&רש"י: להתקין לו בית ועד שיהא מורה בו דברי תורה, ושיהיו השבטים לומדים בו.

שתי מטרות היו ליעקב בשלחו את יהודה בהקמת בית הועד: הן שיהא מקום להוראת התורה ע"י יעקב והן שיהא מקום שבו יוכלו השבטים ללמוד. והדברים צריכים ביאור:

- הרי שבעים נפש ירדו למצרים שחלקם נשים וילדים, ואילו הגברים מנו כמה עשרות בלבד ומדוע ראה יעקב צורך לשלוח את יהודה להכין מקום ללימוד תורה למספר כה קטן של לומדים?
- האם לא היה ניתן להקים בית ועד בהגיעם למצרים ולא להכין מקום מראש?
- הרי יוסף היה במצרים ושימש כמשנה למלך, וכחלק מההכנות לקראת הפגישה עם אביו ואחיו, יכול היה הוא להכין את בית המדרש ללימוד תורה?
- לוי ויששכר שמהם עתידים לצאת מורי הוראה בישראל, היו מתאימים יותר מיהודה להשלח למצרים להקים בית ועד, מאשר יהודה?

מסופר, שביום שייסדו את ישיבת וואלוז'ין, היה ראש הישיבה הגר"ח מוואלוז'ין שריו בתענית ובכה בדמעות שלישי, ובדמעות אלו גיבלו את הטיט של אבן הפינה ... וכן מסופר שבעת יציקת היסודות לישיבת פוניב'ז, פרץ הרב מפוניב'ז מידי פעם בבכי עד שקשה היה להרגיעו, והחזון אי"ש שנכח במקום אמר: "ישיבה שמייסדים בדמעות, בדם וביזע, סופה להתקיים".

מטרת יעקב בהקמת הישיבה במצרים היתה ליסד מקום תורה מכוחו וכוח אבותיו, כוחות רוחניים שיעמדו לעם ישראל בהיותם בגלות מצרים, וזאת רצה יעקב להדגיש לבניו עוד טרם ירידתם לגלות מצרים שהבסיס לקיומו של עם ישראל הוא בית המדרש ללימוד התורה, ובלעדיו אין חיות, ולכן שלח את יהודה לפניו, ומאחר והקמת הישיבה היתה לדורות, היתה כוונתו של יעקב שהיסודות ייבנו מכוחו שלו ולבנותו

פרשת ויגש

בכוונה נכונה כדי שתשרה בו השכינה והתורה שתילמד בו תהא לשמה.

אילו יוסף שהיה כבר במצרים היה מקים את בית המדרש, לא היה ניתן ללמוד מכך יסוד זה היאך יש לייסד מקום תורה לרבים.

ומה שנשלח דוקא יהודה, כיון שהיתה בו מעלה מיוחדת, שהרי כבר נאמר שאחת מהמתנות שקיבלו ישראל מהקדוש ברוך הוא היא התורה שניתנה לישראל, וכן ביאר הרמב"ם: "אין דברי תורה מתקיימין ... ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה, אלא במי שממית עצמו עליהן, ומצער גופו תמיד, ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה". ההתקשרות לתורה יכולה להווצר רק על ידי מסירות נפש ויותר על רצונות ותאוות העולם הזה.

מסירות נפש של יהודה התגלתה בעבר בנסיונותיו להציל את בנימין אחיו עד כדי נכונותו לצאת למלחמה עם מצרים כדי להציל את אחיו, ולכן נבחר דוקא הוא להקים בית תלמוד והוראה בארץ גושן, שגם עצם הקמת מקום תורה צריכה להבנות מתוך מסירות נפש וביטול העצמיות, ומתוך יציקת תוכן של קדושה.

ויאמר יעקב אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי (מול)

יש להבין מדוע עכשיו אפשר לו למות. והנה התרגום תירגם "אם" אמות אני מנוחם כיון שאתה חי. ורש"י פירש בדרך נוספת. אולם יש עוד לפרש כי הנה בהיות הנשמה של האדם למעלה טוב לה אמנם מכריחים אותה לבוא כאן. ומדוע, אלא ביאר המלאך המגיד למרן רבינו יוסף קארו ע"ה, כי כאשר הנשמה שמה מזמן בריאתה, הקב"ה מפרנס אותה אך הכל חנם, כי עדיין אין לה שום זכויות פרטיות, ויש לה בושה מזו ההנהגה. אשר על כן, יורדת הנשמה לכאן ומסגלת מצוות ולומדת תורה ואוספת וצוברת "זכויות פרטיות" ולאחר קצבת ימיו עלי ארץ, עולה ומעופפת למקום רבצה כבראשונה, ונהנת בלא בושה.

נמצא כל זמן אשר האדם כאן בזה העולם בין איש בין אשה, יש עליו "עבודה" ומה היא? לאסוף ולאסוף מכל הבא ליד. וכל רגע ורגע שעדיין הוא "חי", הרי בידו לעשות ולעשות, כי כאשר אוזל הזמן, כבר לא יוכל לעשות דבר, והכל נעצר, וכמ"ש הכתוב (קהלת ט, י) "כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה". כי היום לעשותם, ומי שטרם בערב שבת יאכל בשבת. וכאשר מסופר סיפור נפלא ביום פטירתו של הגר"א אשר היה בחג הסוכות, שפתאום בכה ושאלוהו: רבינו למה תבכה (כי הלא באדרא אמר רשב"י שאדם צריך לשמוח ביום שמסתלק וכו'. וע"ע בזוהר ויחי דר"ח). השיבם: "ראו, ציציות אלו (אשר אחזם באצבעותיו), במעט פרוטות אני זוכה לקיים "מצות האל" ועכשיו, זהו, כבר אין, ואי אפשר".

ונראה שזהו ענין "יום הולדת" אשר צריך האדם לשמוח בו ולאכול מיני מתיקה וכאשר כתוב בספרים, (עיין בן איש חי פרשת ראה, ובברכת יהודה ח"ג עמוד רסט), ומה הענין לשמוח ביום ההולדת. אלא הענין על דרך האמור, כי אם עברה עוד שנה, א"כ ניתן לי עוד "הזדמנות", ולכן שמח בהגיע תשלום השנה ובאה עוד שמחה עוד "יום" ולכן שמח, ובו ביום מבקש מרבש"ע נותן החיים, "תן לי עוד שנה" ועוד שנה, כדי ש"אספיק" לעשות כל המכסה אשר אני צריך להשיג, ולבל תשיגני בושה לעולם הבא ח"ו ולא אהיה שם "עני", אלא אבוא מכאן לבא "טעון כל טוב". ומזה עלינו להבין כי תתחיל מעכשיו, כלומר אפילו אם עד היום בזבזת זמנך, תתחיל עכשיו נתיב חדש, קבלות חדשות לעשות טוב, של גמילות חסדים, תורה, מצוות, תשובה. כי "קצת גם כן טוב ויעיל לך שם כל פירור של טוב".!

וזהו אשר שמח יעקב אבינו, כי היו לו כמה שנים, שלא עבד את הקב"ה בטוב לפי מדרגתו המופלגת, וזה היה מחמת צער על שיוסף בנו נעלם, ומיני אז נסתלקו הימנו האורות ורוח הקודש, אבל עתה שראה את

פרשת ויגש

יוסף חזרו הכל: רוח הקודש וששון ושמחה, אשר יוכל מעתה שוב לחזור ולנצל הזמן כלומר לעבוד את הקב"ה בטוב ובשלימות.

"וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעֲהַ רְעָה צֵאן עֲבָדֶיךָ גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲבוֹתֵינוּ". (מזג)

יוסף הצדיק קרא לאחיו וביקש מהם, כאשר תבואו אל פרעה תגידו לו: "אנחנו רועי צאן". משום שמלאכה זו תועבה למצרים וממילא ישלח אתכם לגושן, שם תעבדו את ה' כרצונכם. האחים עשו כבקשת יוסף. וכאשר באו לפני פרעה אמרו לו: "עבדיך רועי צאן מנעורינו ועד עתה, ותועבת מצרים כל רועה צאן". "האם אתה רוצה שנתקוטט עם המצרים".

פרעה הבין אותם. "צודקים!" אמר להם. "קחו את ארץ גושן". והנה למחרת אומר פרעה ליוסף שמע, "אולי יש ביניכם אנשי חיל, רועי צאן בשבילי? יש לי הרבה צאן: "ואם ידעת ויש בם אנשי חיל ושמחת שרי מקנה על אשר לי". וכאן נשאלת השאלה: הרי תועבת מצרים כל רועי צאן ואיך יש לפרעה צאן? איך?

תירץ רבי שבתי יודלביץ זצ"ל: תועבת מצרים זה בשביל העם. אבל בממשל ובפרלמנט, מאז ומתמיד עשו ככל העולה על רוחם. אכלו בשר שחטו צאן. והיו רועי צאן... ממשלה זה אחרת... בצמרת השלטון עושים מה שרוצים.

ויאמר יעקב אל פרעה... מעט ורעים היו ימי שני חיי (מזט)

ב"דעת זקנים לבעלי התוספות" הובא מדרש: בשעה שאמר יעקב אבינו לפרעה "מעט ורעים היו ימי שני חיי וגו'", אמר לו הקב"ה: אני מלטתיך מעשיו ומלבן, והחזרתי לך את דינה ואת יוסף, ואתה מתרעם על חייך שהם מעט ורעים? חייך, שכמניין התיבות שיש מן "ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך" עד "ימי מגורי" כך יחסרו משנותיך, שלא תחיה כחיי יצחק אביך. והן ל"ג תיבות וכמניין זה נחסרו חיייו. ע"כ.

מפרש רבי חיים שמואלביץ זצ"ל: אין לנו כל מושג בתביעה שהייתה על יעקב אבינו ע"ה, אך זאת גילו לנו חז"ל שעל אף כל הצרות הרבות והרעות שסבל כל ימי חייו, מיד כשהתאונן ואמר "מעט ורעים" נתבע באופן כה חמור, וכנגד כל תיבה איבד שנת חיים! ויותר, שכן ומניין ל"ג תיבות מצטרפות גם ח' התיבות שבדברי פרעה "ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך", והנה, לכאורה, יפלא מה לתיבות אלה אצל יעקב, ולמה נתבע עליהן?

אלא העניין הוא, שמפני מה באמת שאל פרעה "כמה ימי שני חייך", אלא משום שפני יעקב הביעו זיקנה מופלגת, וזה גרם לפרעה להתעניין בן כמה הוא. ומעתה מבואר, כי יעקב אבינו נתבע כי לולא היה מרגיש "מעט ורעים" לא הייתה זיקנה קופצת עליו, ולכן אף שאלת פרעה עולה למניין.

ואולי זאת עלינו להפנים, כי כל הצרות והייסורים הקב"ה שולח אותם וזאת כדי שנתחזק בעבודת ה'. וגם אם נקבל עלינו ייסורים דווקא אז צריך להתחזק באמונה ותמיד לצפות לישועה כפי שיעיד המעשה הבא אותו סיפר הרב זאייד שליט"א:

בחור בשם אוריאל חלה, ל"ע, במחלה הנוראה בראש. הוא נשלח לטיפול אצל מומחים בצרפת, אך לבסוף התברר שמצבו רע, והרופאים אמרו לנו שאין לנו אלא להמתין למותו.

פרשת ויגש

משפחתו לא התייאשה וחיפשה רופא שינסה להציל את בחור הישיבה ומצאו רופא מומחה בארה"ב, פרופסור רייץ', שפיתח לבדו שיטות ניתוח מיוחדות המסוגלות לרפא אותו.

הבעיה הייתה שעלות הניתוח 130,000 דולר מלבד הוצאות נוספות של 30,000 דולר עקב כך שהרופא מגיע במיוחד.

המשפחה לא יכלה לעמוד בכך ופנתה לגדולי הדור שאמרו שאין ביכולתם להטריח את הציבור בסכום כה גדול. למשפחה לא נותר אלא לראות את אוריאל בדרכו אל מותו.

למחרת התקשרה אלי אחותו של אוריאל, מיכל אבוטבול, המתגוררת ברמת בית שמש, ובישרה כי הניתוח יתקיים! שאלתי בתדהמה: "כיצד?"

"אני מוכרת את דירתי וכך נשלם למנתח."

"אולי תשאלי תחילה את אחד מגדולי ישראל? הרי את נשואה לאברך ויש לכם שישה ילדים, והיכן תתגוררו?"

אך היא השיבה: "מבחינתי העניין סגור."

מיכל אבוטבול פירסמה למכירה את דירתה ברמת בית שמש במחיר מוזל של 130000 דולר כמחיר הניתוח בתנאי שתקבל את הכסף במזומן.

מיד קפץ קונה על המציאה והכסף לניתוח בידה! מיד נקבע מועד לניתוח עם הפרופ' רייץ' מארה"ב.

במקביל, נשלחו משיבתי תלמידים לגיוס תרומות בסך 30000 דולר להבאת הפרופ' מארה"ב.

ביום ד' הגיע הרופא ארצה ואני הייתי בדרכי למסירת שיחה לבנות בצפון הארץ. ואז התקשר אלי תלמידי, יהודה, ובפיו שאלה: "נהג המונית הלוקח אותנו לגייס הכספים, מבקש מאיתנו להעביר מזוודה לאיזה מלון ורצינו לקבל אישור מהרב."

השבתי לו: "איני מוכן שתסתבכו עם מזוודות מפוקפקות!"

לאחר כמה דקות מתקשר שוב יהודה: "הנהג ממש מתחנן שניקה החבילה..."

אמרתי לו שיפגש עימי אחר השיעור בצפון. לאחר השיעור ראיתי את תלמידי יהודה ואת נהג המונית, גבי, ממתינים לי בחוץ. גבי הנהג פתח מזוודה קטנה שהיו בה סכינים ופנסים קטנים ומוזרים.

וכך סיפר: "הבוקר לקחתי משדה התעופה אדם מכובד. כשיצא מהמונית שכח את המזוודה הקטנה ולקח עימו רק את המזוודה הגדולה. שמחתי על המציאה ופתחתי את המזוודה בתקווה למצוא את הדולרים... אך לאכזבתי אין בה אפילו דולר אחד, לכן רציתי שתלמידיך יחזירו המזוודה לאותו נוסע עשיר."

הבטתי בפרטי הנוסע ונדהמתי. הייתה זו מזוודתו של... פרופ' רייץ'.

פרשת ויגש

נסעתי מיד עם גבי הנהג לבית המלון, דיברנו עם הפרופ' דרך הטלפון בקבלה וכשהזכרנו את המזוודה הוא ירד מיד ללובי לפוגשנו. פרופ' רייץ' סיפר בהתרגשות שבמזוודה זו נמצאים כל כלי הניתוח של אוריאל שעלותם מגיעה ל...4,000,000 דולר!!! ולא זו בלבד, אלא שאין אפשרות להשיגם כי הוא תיכנן והמציא אותם במשך חודשים במעבדותיו... פניתי לפרופ' ואמרתי לו: "התבונן, אתה הולך לנתח את תלמידי, אוריאל, והיכן נמצאה מזוודתך? במונית שבה נסעו תלמידיי כדי לאסוף כסף בשבילך! הם אלה שיצרו עימי קשר למצוא אותך והמזוודה שלך חזרה אליך על ידינו הדואגים לאוריאל. האין זו השגחה מופלאה?

"היודע אותה, שבשביל לשלם לך, אחותו של אוריאל מכרה את ביתה ואין לה ולילדיה היכן להתגורר"???

פרופ' רייץ' שתק למשך כמה דקות ואז פתח שפתיו ואמר: "אינני לוקח כסף עבור ניתוחו של אוריאל!"

לא האמנתי שהוא יוותר על 130000 דולר... באותו שבוע נותח אוריאל ע"י פרופ' רייץ'. כל בני המשפחה ובני הישיבה התפללו ללא הדף ובקעו רקיעים. למחרת התבשרו שהניתוח הצליח! אוריאל הבריא לחלוטין!

הייתה רק בעיה קטנה אחת: מיכל ומשפחתה היו צריכים לחפש דירה נאותה לקניה.

מיכל ישבה עם בעלה ואמרה: "אם אנחנו כבר מחפשים דירה חדשה, אולי נחפש בירושלים? זה חלום חיי..."

בעלה השיב לה, שאולי אין לה מושג אך סכום של 130000 דולר ניתן לקנות אולי מחסן בירושלים...

הם פנו למתווך שצחק עליהם והשיב להם שבסכום כזה יקנו רק חלב ולחם בירושלים. מיכל חיפשה דירה בקרית משה שם חלמה להיות כל חייה. כשיצאה מיכל אבוטבול מהמתווך ראתה לפתע מודעה על מכירת דירה בבניין ממול: דירה גדולה ומטופחת עם 5 חדרים. מיכל עלתה אל הדירה ודפקה בדלתה. בעל הבית פתח את הדלת והחל לספר בשבח הדירה, כיווני אוויר וכו', ושאל אותה כמה היא מציעה לשלם?

מיכל השיבה שיש לה רק 130000 דולר בלבד. בעל הבית כעס ואמר: "חשבתי שאת לקוחה רצינית..."

מיכל ניסתה להסביר: "תבין, הייתה לי דירה ברמת בית שמש ומכרתי בשביל לכסות הוצאות ניתוח לאחי. בסוף בנס חזר אלינו הכסף ואני רוצה למצוא דירה בירושלים. נבהל המוכר ואמר: "ניתוח לאחריך? האם במקרה קוראים לך גב' אבוטבול."? "כן..." ענתה בשקט.

"אני הוא הנהג גבי שאצלי הייתה מזוודת פרופ' רייץ'. וואו, אני לא מאמין שאחותו המיוחדת של אוריאל נמצאת אצלי ועוד רוצה לקנות את דירתי..."

גבי התקשר לרב זאייד וסיפר לו שהוא הולך למכור את ביתו לגב' אבוטבול במחיר מצחיק עקב ההיכרות עימה והסיפור שלה. למחרת הם נסעו לרבי דוד אבוחצירא שליט"א שבנהריה, שלאחר ששמע את הסיפור אמר שבזכות זה יזכו גבי ואשתו לאריכות ימים.

רבי דוד אבוחצירא אמר שזהו אחד מסיפורי ההשגחה הפרטית הגדולים שנתקל בו בעשור האחרון, כי גם בתוך ה"בלאגן" שיש לנו לפעמים בחיים, עלינו לדעת ולזכור שהקב"ה הוא המנהל את כל זה ודואג לכל פרט ופרט שיגיע לכל אדם ולכל מקום ברגע הכי טוב והמושלם בשבילו, ודווקא מהרגעים הקשים

פרשת ויגש

והמצערים הקב"ה מביא את הישועה הגדולה שאליה היה האדם זקוק כל כך!" .

כי כבוד הרעב מאוד (מז,יג)

סח מו"ר הגאון יצחק זילברשטיין שליט"א: הגעתי פעם לבית החולים, והבחנתי בחולה שמתייסר רבות בשל המתנה לטיפול. האחיות ניגשו אליו חליפות, התנצלו על ההמתנה הממושכת, והסבירו כי משום-מה חלה היום תקלה מסויימת במכונה בה הטיפול אמור להתבצע. כשהאיש התחנן לטעום דבר מה (משום שלא אכל ושתה מאמש), הורו לו שבשום אופן לא יטעם מאומה, משום שהטיפול יכול להעשות רק על קיבה ריקה לגמרי.

נכמרו רחמי בראותי את האיש סובל כל כך. ניגשתי אליו והתחלתי לשוחח עמו. "אל תרחם עלי", לחש האיש בצער, "אני יודע היטב מדוע הענישו אותי משמים. בעבר הייתי יהודי שומר תורה ומצוות. בעוונותיי הפכתי להיות 'שנה ופירש'. פעמים רבות ביטלתי תעניות, על אף שידעתי שאני מחוייב בהם, ועתה, כשאני חפץ כל כך לאכול ולשתות, איני יכול להכניס לפי מאומה. השיבו לי צום רפואי תחת צום של מצוה שלא קיימתי".

הייתי מופתע ומרוגש מאוד לשמע הדברים. "יודע אתה איזה יום חל היום?" שאלתי אותו, "ובכן, היום חל - - צום עשרה בטבת."! האיש התרגש ופרץ בבכי. התברר כי ההשגחה סובבה שלא יכניס לפיו מאומה ביום התענית.

ומה השאלה שהתעוררה כעת- ? הנה לאחר ששמע האיש את הדברים, ועבר את הטיפול, בא ושאל: אני מתכוון עתה לגשת אל בית הכנסת ולהתפלל מנחה, האם אוכל לומר 'עננו' בברכת שומע תפילה על אף שבתחילת היום לא היתה לי כלל כוונה להתענות, (ואדרבה, אף אילו היה יודע אז שמדובר בצום, היה אוכל ושותה)...?

השיב מו"ר שליט"א: שנינו בשולחן ערוך: "מתענה אדם תענית שעות, והוא שלא יאכל כל היום. כיצד, הרי שהיה טרוד בחפציו ומתעסק בצרכיו, ולא אכל עד חצות או עד ט' שעות, ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום, הרי זה מתענה (תענית יחיד) אותם שעות, ומתפלל בהם 'עננו', שהרי קיבל עליו התענית קודם שעות התענית".

ונראה שהוא הדין בתענית ציבור, שאם לא אכל בתחילת היום, ולאחר מכן נמלך והחליט להתענות, הרי זה מתענה ואומר בתפילתו עננו. ולכן גם במקרה דנן, שהאיש שלא אכל כלום מחמת ההמתנה לטיפול, יכול לומר עננו, למרות שבתחילת היום לא חשב כלל להתענות, (ומסתבר שכך הוא הדין גם כשהיתה לו כעין 'כוונה הופכית', שאילו היה יודע בכל זאת לא היה מתענה, שמכל מקום הוא לא טעם כלום, ויכול להמשיך את היום בתענית ולומר עננו).

יוסף ואחיו (מח,ג-ח)

בפרשה מסופר שכאשר יוסף מתגלה אל האחים הם נבהלים מפניו ויוסף מרגיעם, (פרק מה פסוקים ג-ח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הָעוֹד אֲבִי חִי וְלֹא-יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אוֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנָיו: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֶחָיו גִּשׁוּ-נָא אֵלַי וַיִּגֶשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֶחֱיָכֶם אֲשֶׁר-מִכְרַתֶּם אֹתִי מִצְרִימָה: וְעַתָּה אֶל-תַּעֲצָבוּ וְאֶל-יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מִכְרַתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַתִּיָּה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: כִּי-זֶה שְׁנָתִים הָרָעָב בָּקָרָב הָאָרֶץ וְעוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין-חֵרִישׁ וְקָצִיר: וַיִּשְׁלַחֲנִי

פרשת ויגש

אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם לְשׁוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בְּאֶרֶץ וְלִהְיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה גְדֹלָה: וְעַתָּה לֹא-אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׁימֵנִי לָאֵב לַפְרָעָה וּלְאָדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם:

ויש להקשות על הסיפור הנ"ל:

א. מדוע מנחםם שלא יעצבו, כִּי לִמְתִּיָּה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֶיכֶם, מדוע אם בסופו של דבר הכל נהפך לטובה, זה מכפר על מעשה האחים?

ב. מדוע אומר להם, וְעַתָּה לֹא-אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים, וכי למי שחטא ניתן לומר שלא הוא עשה כן אלא האלוקים, הרי הם עשו את המעשה הזה מבחירה?

וכדי ליישב נראה להקדים ולהסביר את מעשה האחים כפי שמבואר בפרשת וישב (פרק לז פסוקים ד-יא):

יוסף הינו הילד האהוב על אביו ומכיון שכך מתפתחת אצל האחים שנאה וקנאה, כמו שנכתב (פסוק ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי-אֶתוֹ אֶהָב אֲבִיהֶם מִכָּל-אֶחָיו וַיִּשְׁנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכִילוּ דַּבָּרוֹ לְשָׁלֵם, ולאחר מכן מספר להם יוסף את חלומותיו שמהם משתמע שימשול בהם ושנאת האחים אליו מתגברת ביתר שאת, כמו שנכתב (פסוק ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הַמֶּלֶךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם-מִשּׁוֹל תִּמְשָׁל בָּנוּ וַיֹּסְפוּ עוֹד שֹׁנֵא אֹתוֹ עַל-חֲלֹמֹתָיו וְעַל-דַּבָּרָיו. ולאחר מכן יוסף הולך אל האחים והם מתנכלים להמיתו, ונראה להסביר, שמבחינת האחים הרי היו אמורים להיות שנים עשר שבטים שוים, ומיהודה תהיה המלכות, וכבר באותו זמן אנו רואים כי יהודה היה מלך ושליט לאחיו, ולפתע מגיע אח צעיר ומנסה לשנות את המציאות כפי שהיא אמורה להיות, שהרי מתנבא להם שהוא ימשול בהם, ולכן האחים מחליטים להטילו לבור שיכול למות בו באמרם שאם חלומותיו אמת הרי שיינצל ואם אינו אומר אמת הרי שיוסף מנסה לשנות את הייעוד של עם ישראל להתחלק לשנים עשר שבטים שוים תחת שלטון יהודה ויש לדאוג לעם ישראל וע"כ יש להורגו, כפי שנכתב (פסוק כ) וְעַתָּה לָכוּ וְנִהַרְגֵהוּ וְנִשְׁלַחְהוּ בְּאֶחָד הַבְּרוֹת וְאֶמְרֵנוּ חַיָּה כָּעֵה אֲכָלְתָּהּ וְנִבְרָאָה מֵה-יְהִי עֲלֵמָתִי, ואילו ראובן אומר להם שאין להם זכות להרוג אותו ולא על ידם יקבע גורל עם ישראל, כפי שנכתב (פסוקים כא, כב) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלְהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לָא בָנֵנוּ בְּפֶשֶׁ: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אֶל-תִּשְׁפְּכוּ-דָם הַשְּׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל-הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בְּמִדְבַּר וַיֵּד אֶל-תִּשְׁלַחוּ-בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לְהַשִּׁיבוֹ אֶל-אֲבִיו, וכאשר רואים האחים שנעשה לו נס ולא מת, לכאורה היו הרי צריכים לשחררו, אלא שאז מגיע יהודה שהוא היה מלך ומבחינתו המלכות בעם ישראל שייכת לשבטו ואומר לאחיו למכור את יוסף, כפי שנכתב (פסוקים כו, כז) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל-אֶחָיו מֶה-בָּצַע כִּי נִהַרַג אֶת-אֶחָיו וְכִסִּינוּ אֶת-דָּמוֹ: לָכוּ וְנִמְכְּרֵנוּ לַיִּשְׁמָעֵאלִים וַיֵּדְנוּ אֶל-תְּהִי-בוֹ כִּי-אֶחָיו בְּשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו.

ולמחלוקת בין דעת ראובן לדעת שאר האחים אנו עדים גם בפרשת מקץ, כאשר יוסף מצר לאחיו מגלים האחים רגשות חרטה, אך אין מתחרטים מעצם הרצון להורגו שהרי סבורים שהיה עליהם להורגו שהרי הוא מת וא"כ חלומותיו היו שקר והוא ניסה לשנות את הייעוד של עם ישראל, אלא הם מתחרטים מכך שלא ריחמו עליו כאשר התחנן לעזרה, בעוד שראובן אומר להם שיש להם להצטער אף על הנסיון (או על המוות שיתכן שחשבו שמת) להורגו, כפי שנכתב (פרק מב פסוקים כא, כב) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-אֶחָיו אֲבָל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל-אֶחָיו אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל-כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אֶמְרָתִי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אֶל-תִּחַטְּאוּ בְּיֶלֶד וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וְגַם-דָּמוֹ הִנֵּה בְּדַרְשׁ: כלומר, האחים מרגישים אשמים שלא שמעו אל יוסף בהתחננו אליהם, ואילו ראובן אומר להם גם דמו הנה נדרש, ומאשימם בכך שלקחו דין לעצמם להורגו.

ולפי"ז מתבאר היטב בפרשת ויגש, שכאשר יוסף מתגלה לאחיו, הם נבהלים מפניו משום שמבינים שהם

פרשת ויגש

טעו וחלומתיו היו אמת, ומבינים שהם אלו שבקנאתם ניסו לשבש את המהלך התקין של התהוות עם ישראל, כפי שנכתב (פסוק ג) וְלֹא-יָכְלוּ אֲחִיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהָלוּ מִפְּנֵיו, ויוסף אינו מרגיע אותם על הנסיון להורגו שהרי הם לא הבינו אז שהם עשו מעשה רע, אלא אומר להם, אתם טעיתם וראובן צדק ואין להם להצטער ששיבשו את המציאות כפי שהיא היתה צריכה להיות, משום שהכל היה מכוון ומסובב מאת השם כדי שהחלומות יתגשמו כפי שנכתב (פסוקים ה, ח), וְעַתָּה אֶל-תַּעֲצְבוּ וְאֶל-יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי-מִכְרַתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַתִּיָּה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: וְעַתָּה לֹא-אַתֶּם שָׁלַחְתֶּם אֹתִי הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וְיִשְׁמַנִּי לָאֵב לִפְרָעָה וּלְאֲדוֹן לְכָל-בֵּיתוֹ וּמִשְׁלַל בְּכָל-אֶרֶץ מִצְרַיִם.